Din ve Bilim
Muş Alparslan Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi Dergisi

Din ve Bilim – Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi
Region and Science - Journal of Muş Alparslan University Faculty of Islamic Sciences
e-ISSN: 2667-7717 Aralık/December 2022, 5(2): 361-382

Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Gelenekle Modernite Arasında Kadın Tipolojileri

Female Typologies Between Tradition and Modernıty in Latife ez-Zeyyat's Novel *el-Babu'l-Meftûh*

Fetiye Yılmaz

Öğretmen, MEB / Teacher, Ministry of Education, Çorum/Türkiye
Fetiyeyilmaz55@gmail.com
ORCID: 0000-0003-3266-6539

Makale Bilgisi | Article Information
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received: 15 Kasım / Nowember 2022
Kabul Tarihi / Date Accepted: 29 Aralık / November 2022
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2022
Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December

DOI: 10.47145/dinbil.1204468

Bu makale yazarın "Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Kadın, Kimlik ve İdeoloji" (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hasan Harmancı, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022) başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir./ This article is based on the author's master thesis titled "Identity, ideology and women in Latîfe ez-Zeyyât's novel *el-Bâbu'l-Meftûh*" (Advisor: Assist. Prof. Hasan Harmancı, Muş Alparslan University, Institute of Social Sciences, 2022), Muş/Türkiye).

Atıf / Citation: Yılmaz, Fetiye. "Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Gelenekle Modernite Arasında Kadın Tipolojileri / Female Typologies Between Tradition and Modernıty in Latife ez-Zeyyat's Novel *el-Babu'l-Meftûh*". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/2 (Aralık 2022): 361-382. doi: 10.47145/dinbil.1204468

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.
web: https://dergipark.org.tr/tr/pub/dinbil | **mailto:** dinbil@alparslan.edu.tr

Published by Muş Alparslan University, Faculty of Islamic Sciences, Muş, 49250 Turkey.

Öz

17. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın kendi iç dinamikleriyle başlayan, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yaşanan değişiklikleri ifade eden modernizm, batı dışı ülkeleri de etkisi altına almayı başarmıştır. 1789'da Fransa'nın işgali sonrasında modern batıyla tanışan Mısır, birçok alanda batılılaşma yoluna gider. Bu süreçte ülkeye giren ve modern bir tür olan roman, Mısır'ın modernleşmesi yolunda kullanılan etkin bir araç olmuştur. Modern Mısır romanının önde gelen isimlerinden Latîfe ez-Zeyyât'ın başyapıtı *el-Bâbu'l-Meftûh*, 1960 yılında yayınlandığı zaman Mısır'da büyük yankı uyandırır. 1963 yılında sinemaya uyarlanan ve halkın hafızasında derin iz bırakan eserin hem kendisi hem de filmi, günümüzde Mısır gençlerini yönlendirmeye devam etmektedir. Yazarın biyografisinden önemli ölçüde izler taşıyan roman, Mısırlı orta sınıf ailede yetişen bir genç kız olan Leyla'nın gözünden antiemperyalist mücadeleyi anlatırken modernitenin temel değerlerinden olan otorite karşıtlığı, özgürlük, bireysellik ve geleneği reddetme gibi konuları ele almıştır. Mısır'ın ilk feminist yazarlarından kabul edilen Latîfe ez-Zeyyât'ın başyapıtında ele aldığı en önemli konulardan biri kadının özgürleşmesi ve kendi kimliğini oluşturmasıdır. Romanın kadın kahramanı Leyla'nın kimlik arayış serüveni romanın ana konularından biridir.

Anahtar Kelimeler: Mısır Romanı, Latife ez-Zeyyat, Kadın, Gelenek, Modernizm.

Abstract

Beginning with the 17th century, modernism, which started with the internal dynamics of Europe and expressed the changes in the political, social, economic, and cultural fields, succeeded in influencing non-Western countries as well. Egypt, which met the modern west after the invasion of France in 1789, went on the path of westernization in many areas. The novel, which entered the country in this process and is a modern genre, has been an effective tool used in the modernization of Egypt. *Al-Babu'l-Maftûh,* the masterpiece of Latifa ez-Zayyat, one of the leading names in modern Egyptian novel, had a great impact in Egypt when it was published in 1960. The work, which was adapted to the cinema in 1963 and left a deep impression in the people's memory, continues to direct the youth of Egypt today, both in itself and in the film. The novel, which bears significant traces from the author's biography, deals with the anti-imperialist struggle through the eyes of Leyla, a young girl who grows up in an Egyptian middle-class family and deals with issues such as anti-authoritarianism, freedom, individuality and rejection of tradition, which are the basic values of modernity.One of the most important issues addressed by Latife ez-Zeyyat, who is considered one of the first feminist writers in Egypt, is the liberation of women and the creation of their own identity. The adventure of searching for the identity of Leyla, the novel's heroine, is one of the main themes of the novel.

Keywords: Egyptian Novel, Latifa ez-Zeyyat, Woman, Tradition, Modernism.

Giriş

1517 yılında Osmanlıya bağlanan Mısır, 1798 yılında Fransa, 1882 yılında İngilizler tarafından işgal edildi. 1914 yılında İngiltere'nin resmen ilhak ettiğini açıklaması ile Osmanlı'dan tamamen kopan Mısır, 1956 yılına kadar devam edecek olan uzun bir mücadele içine girdi. 28 Şubat 1922 yılında İngiltere Mısır'ın bağımsızlığını ilan etse de 1956 yılına kadar ekonomik, siyasal ve askeri alanda söz sahibi olmaya devam etti. Mısır'da, 1919-1922 yılları arasında emperyalist güçlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde kadın, erkek, çocuk, Müslüman, Kıpti tüm halk beraber hareket etti. Ulusal bağımsızlığı hedefleyen milliyetçi hareketlerde Mısır kadınları, meydanlara çıkarak ve İngiliz mallarını protesto ederek etkin rol almışlardır. Bu atmosferde dünyaya gelen Latîfe ez-Zeyyât, yaşadığı dönemin getirdiği

şartlarda antiemperyalist mücadelesini sürdürürken kadın hareketleri[1] içerisinde aktif görevler alarak özgür ve modern Mısır için ömrünün sonuna kadar çalışmıştır.

Latîfe ez-Zeyyât'ın 1960 yılında yayınlanan, 1946 ve 1956 yılları arasında Mısır tarihine ışık tutan eseri *el-Bâbu'l-Meftûh*, yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gelişmeleri ve romanın kadın kahramanı Leyla'nın kimliğini kazanma yolunda karşı karşıya kaldığı sorunları çözümleriyle beraber anlattığı başyapıtıdır. Kadınların kurtuluşunu vatanın kurtuluşuna bağladığı romanında, kadınları ataerkil toplumun normlarına teslim olmamaya, geleneklerin onlara dayattığı duvarları yıkmaya çağırdı.

1. Latîfe ez-Zeyyât'ın Hayatı ve *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanı

1.1. Latîfe ez-Zeyyât'ın Hayatı

Latîfe Abdüsselâm ez-Zeyyât, 8 Ağustos 1923 kraliyet döneminde Mısır'ın Dimyat şehrinde[2] "Eski Ev" adını verdiği dedesi, babaannesi ve büyük ailesinin yaşadığı evde dünyaya geldi. Çocukluğunun ilk altı yılını bu evde geçirdi. Büyük annesinden cinler, ifritler, yaramaz Hasan ve babasının yaptığı yaramazlıklar hakkında hikâyeler dinledi: Kusursuz sakinliğiyle evdeki herkese sükûnet dikte eden babasının hikâyelerine inanmakta zorlandı.[3] Yazarın babasının bu hali, *el-Bâbu'l-Meftûh* romanında "Sonra babası sakin, sessiz, boş ve manasız bir yüzle görünür. Evde herkesin sessiz olmasını gerekli kılar."[4] ifadesinden anlaşılacağı üzere Leyla'nın babası ile benzerlik taşır. Babasının belediye meclisindeki görevi nedeniyle altı yaşında Dimyat'tan ayrılır. Dimyat'tan Mansura'ya, Mansura'dan Asyut'a taşınırlar. 1934 yılında 11 yaşında Mansura'da evinin balkonundan sokağa bakarken İngiliz varlığını ve emperyalist güçlerle suç ortaklığı yapan sarayı protesto eden göstericilerin, silahlı polislerle çatışmalarına şahit olur.[5] O dönemde başbakan olan İsmail Sıtkı Paşa, Vefd Partisi lideri Mustafa en-Nehhâs'ın Mansura'yı da içine alan bölgeleri ziyaret etmesini engellemek için bir dizi önlemler alır. Buna rağmen Mustafa en-Nehhâs, Mansura'ya gelmeyi başarır.[6] Latîfe ez-Zeyyât, 11 yaşında bir çocukken evin balkonundan Mansura'daki göstericiler arasında siyah tüfekli polislerin 14 kişiyi öldürdüğünü görür. 13 yaşındayken babası vefat edince[7] Mısır Üniversitesi'nde okuyan iki erkek kardeşiyle birlikte Kahire'ye yerleşir.[8]

Eğitimini Dimyat Anaokulunda, ardından Mansura İlkokulu'nda aldı ve Asyut'a geçti. Ortaöğretimini es-Suniyah Ortaokulu'nda tamamlar.[9] 1934 yılında Mansura'da şahit olduğu olaydan kısa bir süre sonra, bir ortaokul öğrencisi iken İngiliz karşıtı gösterilere katılır[10] İki erkek kardeşi üniversite öğrencisidir ve küçüğü Muhammed Abdu's-Selam ez-Zeyyât, siyasette aktiftir. *el-Bâbu'l-Meftûh* romanında Leyla'nın ağabeyi Mahmûd karakterinde erkek kardeşinin imajından ilham alır.[11] Latîfe ez-Zeyyât, 1942'de Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Bölümü'ne başlar.

---

[1] XX. asır Arap romanında kadın konusu ile ilgili çalışmalar hakkında ayrıca bkz: Sevda Çetin, *Lübnanlı Yazar Tevfik Yusuf Avvad ve Yapıtlarında Öne Çıkan Toplumsal Sorunlar* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2021), 99-106; Ahmed Halil, *Fennu'l-Kıssa Kasîra 'Inde Velîd İhlâsî*, (Konya: Billur Yayınevi, 2019).

[2] Sei Bin Muin, "Latîfe ez-Zeyyât", *Rfy* (Erişim 26 Ocak 2021).

[3] Latîfe ez -Zeyyât, '*Awraq Shakhsiat: Hamlat Taftish* (Kahire: al-Karma, 2016), 12.

[4] Latîfe ez -Zeyyât, *el-Bâbu'l-Meftûh* (Maktabat Alasira, 2003), 146.

[5] Amal Amireh, "Remembering Latifa al-Zayyat", *al-Jadid* (Erişim 27 Temmuz 2021).

[6] ez-Zeyyât, '*Awraq Shakhsiat: Hamlat Taftish*, 51.

[7] ez-Zeyyât, '*Awraq Shakhsiat: Hamlat Taftish*, 51.

[8] Utbah Muhammed Ahmed Hasavne, *Latifat Alzayaat Katibat Wanaqida* (Ürdün: Ürdün Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 12.

[9] Ahmed Hasavne, *Latifat Alzayaat Katibat Wanaqida*, 12.

[10] Amireh, "Remembering Latifa Al-Zayyat".

[11] Mervat Yasin, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya (Milafun Khasun) Faa Dhikraa Rahiliha 'İiedad: Maraft Ys", *Sadaa: (Dhakirat Alqisat Almisriati)* (Erişim 28 Kasım 2021).

Üniversitede sola katılır.[12] "Kendi bedeninden utanan genç kız, kitlelere hitap eden bir kadın kahramana dönüşür."[13] Latîfe ez-Zeyyât'ın bu özelliğini, aynı zamanda romanın ana karakteri Leyla üzerinde de gözlemleyebiliyoruz. "Leyla kendisini birisinin görmesinden duyduğu korku ve bütün gözlerin üzerinde olduğunu düşündüğü dolgun vücudundan dolayı utanç içindedir." [s.150]

Latîfe ez-Zeyyât, üniversiteye girdiğinde, bu alanda en aktif örgüt olan ve öğrenci hareketinde önemli bir rol oynayan komünist örgütlerden İskra'ya üye olarak ulusal harekete katılır.[14] Sonra 21 Şubat gösterilerinin düzenlenmesinde aktif rol alan[15] Mısır'ın bağımsızlık mücadelesine öncülük eden Öğrenci ve İşçi Ulusal Komitesi Sekreterliğine öğrenci temsilcisi olarak seçilir.[16] Siyasi faaliyeti bu komite atmosferinde ortaya çıkar.[17] Sanat Fakültesi'nde öğrenciyken Marksizm'e gönül verir.[18] 1946'da Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili Bölümü'nden mezun olur.[19] İlk evliliğini kendisi gibi Marksist entelektüellerden biri olan Ahmed Şükrü Salem ile gerçekleştirir.[20] Boşandıktan sonra ikinci evliliğini oyun yazarı, üniversite profesörü ve Başkan Sedat'a kültür danışmanı olan, sağ görüşe mensup ve inançlı Dr. Reşhad Rüşdî'yle gerçekleştirir.[21] On üç yıl süren bu evlilik esnasında birçok yoldaşı ona saldırır.[22]

1952'de İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün yanı sıra Dramatik Sanatlar Enstitüsü'nde Eleştiri Bölümü'nün başkanlığını yaptı. Ayrıca 1970-1972 Dramatik Sanatlar Enstitüsü'nde Çocuk Kültürü Direktörü, Dramatik Eleştiri Bölüm Başkanı ve 1972-1973 Sanat Akademisi Direktörü olarak görev yaptı.[23] Dünya Barış Konseyi üyesi, Filistin Yazarlar Birliği onursal üyesi, Sanat ve Edebiyat Yüksek Konseyi üyesi, Öykü alanında Devlet Teşvik Ödülleri Komiteleri ve Öykü ve Roman Komitesi üyeliği yaptı. Ayrıca Mısır Yazarlar Birliği'nin ilk konseyinin seçilmiş bir üyesiydi.[24] Birleşmiş Milletler kadın konferanslarında, Arap Yazarlar Birliği ve Filistin Ulusal Konseyi de dâhil olmak üzere çeşitli organizasyonlarda Mısır'ı temsil etti.[25] *al-Tali'a* dergisinin edebi ekinin yayımlanmasını ve düzenlenmesini denetledi ve Latîfe ez-Zeyyât 1996'da Uluslararası Edebiyat Ödülü'nü kazandı.[26]

Akademik çalışmasına 1952'de başladı, 1972'de İngiliz Eleştirisi Profesörü rütbesine ulaşana kadar Ain Shams Üniversitesi Kadın Koleji'nde ders verdi.[27] 1957'de Kahire Üniversitesi Sanat Fakültesi'nden edebiyat doktorası aldı. Roman, 1996 yılında Necib Mahfuz Edebiyat Ödülü'nü kazandı.[28] Mısır'da 1960 ile 1972 yılları arasındaki dönemde radyoda yayımlanan ikinci program aracılığıyla edebî eleştiri yaptı. 1965 yılından 1972 yılınakadar *Havva* dergisinde kadın meselelerine yakından ilgi gösterdi. 1968 yılından vefat ettiği 1997 yılına kadar Edebiyat ve Eleştiri dergisinin

---

[12] İman en-Nemr, "Latifat Alzayaat. Albab Almaftuh Daymaan Ean Aldhaat Alhura", *Hafriaat* (Erişim 21 Kasım 2021).
[13] Al-Arabi dergisi editörü, "Dr. Latifa Al-Zayat ve Macide Al-Jundi", *Majalat alearabii* (Erişim 21 Ocak 2022).
[14] Yasin, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya."
[15]Nefise Desouky, "Latifa Al-Zayat, Latifat Alzayati Sajinat Bituhmat Rafd Altatbie, *Aswat*" (Erişim 21 Ocak 2022).
[16] Amireh, "Remembering Latifa Al-Zayyat"**.**
[17] Mahir Hasan, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya", *Sadaa: Dhakirat Alqisat Almisria* (Erişim 18 Nisan 2022).
[18] Hasan, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya".
[19] Mahir Abdurrahman, "'Awraq Latifat Alzayati. Shajaeat Altahliq Fawq Alhawajiz, *Almanassa"* (Erişim 21 Kasım 2021).
[20] Yasin, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya".
[21] Hasan, "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya".
[22] Abdurrahman, "Awraq Latifat Alzayati Shajaeat Altahliq Fawq Alhawajiz".
[23] Angel Reda, "Nisa' Sanaen Thawrat: Latifat Alzayaat Rayidat Alriwayat Walnaqd. Albab Almaftuh**",** *Watani*, (Erişim 21 Kasım 2021).
[24] Wikalat 'Akhbar Almar'a, "Nisa' Yasnaen Alhayaa, Alsawt Al'ukhar", *'Akhbar Almar'a*, (Erişim 09 Nisan 2022).
[25] Amireh, "Remembering Latifa Al-Zayyat"**.**
[26] Reda, "Nisa' Sanaen Thawrat: Latifat Alzayaat Rayidat Alriwayat Walnaqd. Albab Almaftuh."
[27] Abdul Rahman Habib, "Al'iibdae Al'uwla, "Albab Almaftuh", *Alyawm Alsaabie,* (Erişim 05 Ocak 2022).
[28] Esra Abdel Baki, "Latifat Alzayati Ma La Taerifuh Ean Alriwayiyat Almunadilat Min 'Ajl Alnisa**'",** *Masr Times,* (Erişim 05 Ocak 2022).

editörlüğünde danışma kurulu üyeliği yaptı. Latîfe ez-Zeyyât, 1996 yılında Edebiyatta Uluslararası Takdir Ödülü'nü aldı.[29] 11 Eylül 1996'da 73 yaşında akciğer kanserinden vefat etti.[30]

Eserleri: *el-Bâbu'l-Meftûh* [*Açık Kapı 1960*], *al-rajul al-adhi Earaf Tuhmatah [Suçunu Bilen Adam (Hikâyeler) 1986], Najib Mahfuz : al-Suwrat Wal-mithal [Necip Mahfuz - İmge ve Örnek 1986], al-Shaykhukhat Wa-qisas 'Ukhraa [Yaşlılık ve Diğer Öyküler 1986], Suar al-mar'at fi al-Qisas Wal-Riwayat al-Earabia [Arap Hikâyeleri ve Romanlarında Kadın İmgeleri 1989], Awraq Shakhsiat: Hamlat Taftish [Kişisel Evraklar ve Teftiş Kampanyası 1992], Bie Wa Shira´u [Alışveriş 1994], Adwa'i: Maqalat Naqdiatun [Işıklar: Eleştirel Denemeler 1994], fi Maqalat al-Naqd al-'Adabii [Edebi Eleştiride Makaleler 1961], Furd Wal-hadathatu" (Dirasat Naqdiatun) 1996. Sahib al-Bayt [Ev Sahibi] Harakat al-Tarjamat al-'Adabiat fi Misr [Mısır'da Edebi Çeviri Hareketi*][31]

1.2. Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanı

Roman, Mısır'ın başkenti Kahire'de 1946 yılının 21 Şubat akşamında saat yedide başlar. Şehir terkedilmiş gibidir. Caddelerde silahlı ordu mensuplarını taşıyan polis arabalarından, yavaş yavaş caddeden geçen yaya gruplarından ve kavşaklarda durarak sabah İsmailiye'de İngilizlere karşı yapılan, ölü ve yaralıların olduğu büyük gösteriden bahseden birkaç insan dışında kimse yoktur. İsmailiye'de yaşananları protesto etmek için Mısır halkı sokaklara çıkar. Sâniye Hanım ve Maliye memuru Muhammed Süleyman Efendi'nin 17 yaşındaki oğlu, lise son öğrencisi Mahmûd, babasının tüm itirazlarına rağmen teyzesinin oğlu İsâm ile beraber gösteriye katılmak için sabah evden çıkar ve saat akşamın yedisi olduğu halde eve dönmez.

Süleyman Efendi gözü ve kulağı kapıda salonda Kuran'dan ayetler okuyarak oturur. Eşi ve evin 11 yaşındaki kızı Leyla tedirginlik içindedir. Leyla, beklemeye dayanamayarak ağabeyini aramak için dışarı çıkmak ister. Kapıyı açmak için elini uzattığı zaman babası tarafından durdurulur. Bu onun kapanan ilk kapısıdır ve kapının açılması için uzun yıllar beklemesi gerekecektir. Mahmûd İsâm'ın omuzuna dayanmış bir halde içeri girdiğinde bayılarak yere düşer. Hafif yaralanmıştır. Ertesi gün Leyla, okulda ağabeyinin İngilizleri dövdüğünü ve bir kahraman olduğunu gururla anlatınca büyük ilgi görür. Bu durumdan çok mutlu olur ve hiç bitmesin ister. Fakat olanlar kısa sürede unutulur, hiç yaşanmamış gibi olur. Leyla, okuldan eve döndüğünde annesinden Mahmûd'un hiç konuşmadığını, neredeyse hiç kımıldamadığını öğrenir. Mahmûd, biraz doğrularak dün yaşananlardan bahseder:

> -Biliyorsun, biliyorsun bir tavuğu kestiğinde kan akar ve tavuk bir dakika, sadece bir dakika can çekişir. Sonra uzunca bir süre sesi kesilir ve kurtulur.
> Mahmûd'un gözleri kül rengi oldu ve yüzünü çevirdi. Yumruğunu sıkarak yanındaki masaya vurdu. İçinde feryatla karışık bir ses tonuyla:
> -Çok insan öldü… Bu şekilde öldüler.
> -Benim ne hissettiğimi biliyor musun İsâm? Ben kuvvetli bir darbe yemiş ve beni döveni dövmeye güç yetirememiş hatta bağıramamış biri gibi hissediyorum. [s. 11]
> Mahmûd'un İsâm'a söylediklerini duyan Leyla, ağabeyinin İngilizleri döven bir kahraman olmamasına çok üzülür. Ağabeyine ısrarla:
> -Mahmûd, sen İngilizleri dövdün, onlar seni dövmedi, sen, sen, Mahmûd, der. Kız kardeşinin çok üzüldüğünü gören Mahmûd:
> -Evet Leyla, İngilizleri biz dövdük, der. Çok mutlu olan Leyla:
> -Ben de senin gibi büyüyünce İngilizleri döveceğim. Büyüdüğüm zaman onları silahla vuracağım, dedi.
> -Herhangi bir şüphe olabilir mi? dedi İsâm. [s. 14]

---

[29] Ahmed Hasavne, Latifat Alzayaat Katibat Wanaqida**,** 15.
[30] Mahmut Lütfi Salih, "almunadala. latifat alzayaat", *Muntadaa Alduktur Mahmud Litafaa Salih,* (Erişim 31 Aralık 2021).
[31] Rahab Cevheri, "Latifuh Alzayaat", *Alqahiria*, (Erişim 20 Ocak 2022).

Leyla, genç kızlığa ilk adımını arkadaşları arasındayken atar. Bunun ne manaya geldiğini bilen arkadaşları onun adına çok üzülür. Tıpkı Mahmûd'un büyümesine sevindiği gibi sevineceğini hayal ettiği babası onun genç kız olduğunu duyunca ağlar. Leyla, bütün bu olanlara bir anlam veremez. Ertesi gün öğle yemeğinde evin babası, Leyla'nın büyümesinden dolayı aldığı kararları açıklar:

> -Leyla, artık büyüdüğünü idrak etmen gerekir. Bundan sonra yalnız dışarı çıkmak ve ziyaretlere gitmek yok. Evden okula, okuldan eve.
> Bakışlarını Mahmûd'a yöneltti ve ekledi.
> -Evde uygunsuz roman ya da dergi görmek istemiyorum. Anlaşıldı mı?
> Mahmûd başını öne eğdi. Ve alt dudağını büktü. Baba ince bir sesle:
> -Okumak istiyorsan dışarıda oku. Evde saklama. Ben evde kızın düşüncelerini zehirleyecek bir şey istemiyorum. Aynı şekilde Mahmûd arkadaşlarının seni evde ziyaret etmeleri için bir sebep göremiyorum. Kahvehaneler ve kulüpler neyinize yetmiyor kardeşim? [s. 21]

Babası tarafından kendine getirilen sınırlar henüz bir başlangıçtır. Leyla'nın hayatı annesinin sıkı denetimleriyle daha da zorlaşır. Bundan sonra sürekli olarak annesinin gözetim ve azarlamalarına maruz kalır. Öyle ki annesinin ayak seslerini her duyduğunda korkmaya başlar. Yaptığı her harekete, her söze dikkat etmek zorundadır. Tüm hareketleri ve konuşmaları kalıp içine sokulur.

Latîfe ez-Zeyyât, ataerkil bir toplumda kadının konumundan bahsederken şunları söylüyor:

> Ezilen kadın annem, sadece ezilen bir kadını kabul eden baskıcı bir topluma uymam için beni zorladı. Annem bana yapmamayı, söylememeyi, konuşmamayı ve sesimi yükseltmemeyi öğretti. Ve her seferinde sesime daha yükselmeden el koydu. Negatifliğimi kutsadı, pozitifliğimi bir tür saldırganlıkta somutlaştırdı, bana nasıl gülümseyeceğimi, nasıl eğileceğimi öğretti ve her seferinde öfkemi bastırdı. (…) Ve annem bana sevgilide olmam için daha doğrusu yok olmam için kendimi nasıl iptal edeceğimi öğretti. Ve öğrendikçe kendimi yenmeyi öğrendim. Ömür boyu süren baskı altında yetiştirilme tarzımdan kurtulmayı talep ediyorum. Kalıtımın içine bilinçsizce düşüyorum ve birikmiş bilinçle konumuma dönüyorum.[32]

Leyla'yı baskı altında tutan anne ve babasının erkek çocukları Mahmûd'a davranışları çok farklıdır. Mahmûd'un hatalarına daha az tepki verilir, kararlarına saygı duyulur, konuşması hayranlık ve şefkatle dinlenir. Leyla bütün bunlardan hatta çok sevdiği ağabeyinden dahi uzaklaşabilmek için kendini odasına kapatır ve hayal dünyasına sığınır. Odasında oturduğu sırada Mahmûd dışarıdan gelerek hükümetin 36 anlaşmasını iptal ettiğini haber verir. Ertesi gün kız öğrencilerle beraber İngiliz karşıtı gösterilere katılan Leyla'yı babası görür ve eve döndüğünde onu terlikle döver. Utanç ve üzüntüden kendisini odaya kapatan Leyla ile onu ziyarete gelen teyzesinin oğlu İsâm arasında bir yakınlaşma olur. Bu yakınlaşma onun için bir umut olmuştur ama işler beklediği gibi gitmez, İsâm onu hizmetçi kızla aldatır. Bunu öğrendiği gün Mahmûd kanal savaşından arkadaşı Hüseyin Amir ile beraber döner. Aynı gün ülkenin birçok yerinde olaylar çıkmıştır. Mahmûd, Leyla'ya:

> -Ülke yanıyor, der.
> Leyla yüzünde hiçbir değişim olmadan sabit bir hakikati ikrar ediyormuş gibi:
> Evet, ülke yanıyor, yanıyor.
> (…)
> Leyla sanki Mahmûd'un ne kastettiğini o vakit anlamış, bilinci o vakit geri gelmiş gibi bağırdı.
> -Yanıyor mu? Yanıyor mu, nasıl?
> Leyla gözünü Mahmûd'tan ayırmadı. Dudakları titreyerek mırıldandı.
> -Nasıl, Mahmûd nasıl?
> Mahmûd uzağa bakarken yüzü sert görünüyordu. Konuşmada zorlanıyor gibi sesi çok zor çıkıyordu.
> -İnsanlar, insanlar sinemaları ve Fuad Caddesi'ni yaktılar. Bütün ülke ateş ve duman. [s. 147]

[32] Nasır Nikobakht vd., "al Namudzaj fi Riwayat Swushun Riwayat al-Bab al-Maftuh (Dirasat Muqaranah)", *Majalat Aljamaie Alemiat Alayraniat Lughat Alearabiat Wadiabha* 30, (2014), 32.

> Bu günün gecesinde Mahmûd diğer fedailerle beraber tutuklanır. Altı ay tutuklu kalırlar.
> Altı ay boyunca Leyla'nın babası aynı kelimeleri tekrarlar. Kelimeler değişmez. "Ben biliyordum, ben bu sonu biliyordum." [s. 150]

23 Temmuz 1952'de Mısır ordusu darbe yapar. Halk darbeyi sevinçle karşılar. Mavi takım giymiş bir işçi bisikletiyle sokakları dolaşarak tek tek insanlara kralın gittiğini haber verir. Bütün insanların dilinde başka bir şey konuşamıyorlarmış gibi tek kelime vardır. "Tebrikler, tebrikler". Hapishanenin kapısı açılır, Mahmûd ve Hüseyin diğer mahkûmlarla beraber dışarı çıkar. Hüseyin, Mahmûd'un kız kardeşi Leyla'ya ilk gördüğü andan itibaren bağlanır. Hapishanede olduğu müddetçe onu düşünmüştür. Ona yakınlaşmaya, güvenini kazanmaya ve kendisini korumak amacıyla insanlarla arasına ördüğü seddi aşmaya çalışır. Ve neredeyse başaracakken işler Hüseyin'in kontrolünden sürpriz bir şekilde çıkar. Almanya'ya yapmış olduğu burs başvurusu kabul edilmiştir. Gitmeden onu sevdiğini söyler, fakat İsâm'la yaşadıklarından dolayı kırılan Leyla, ona evet demez. Hüseyin, bir dost gibi yardım etmeye karar verir. Leyla'nın kendisine olan güveninin geri gelmesini, kendi ayakları üzerinde durabilen, ona zarar verenlerden intikam alabilen güçlü bir kadın olmasını ve kendini bulmasını amaçlamaktadır. Almanya'dan ona yol gösterecek, kendini bulmasına yardım edecek mektuplar yazar.

Leyla, arkadaşları Sena ve Adile ile Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Felsefe bölümüne kaydolur. Felsefe dersine geç kaldığı için girmez, dışarıda arkadaşlarını bekler. Ders bitince dışarı çıkan profesör Dr. Fuat Remzi, onu fark eder ve derse erken gelmesini söyler. Soğuk, kibirli ve geleneksel biri olan Dr. Fuat Remzi derslerde Leyla'nın üzerine giderek onu bunaltmaya devam eder. Leyla onun ne istediğini anlar ve bundan sonra sorularına onun istediği cevapları vermeye başlar. Babasına benzeyen karakteri ve kendinden emin güçlü duruşu Leyla'nın, doktorun cazibesine kapılmasına sebep olur ve yavaş yavaş değişerek doktora benzemeye başlar. Bu durumdan memnun olan Doktor, Leyla'nın babasına randevu verir. Babası doktorun odasından çıktığında kızının omuzuna elini atarak tebrik eder. Sevinçten uçacak gibidir. Leyla'nın ilk aklına gelen şey hiç kimsenin kendisine fikrini sormamış olmasıdır. Sonra duyduğu gururdan dolayı bunu unutur. Doktoru sevdiğini düşünmekte ve onun tarafından sevilmeyi umut etmektedir. Nişan günü, Doktor Remzi'den bu sözleri duymak ister. Dr. Remzi ise itaatkâr, sakin ve söz dinleyen birisi olduğu için onunla evlenmek istediğini söyler. Duyduğu cevap ve gördükleri onun bu rüyadan uyanmasını sağlasa da durumu babasına açıklayamadığı için nişan gerçekleşir. Latîfe ez-Zeyyât, eski eşi Reşhad Rüşdi hakkında şunları söylüyor:

> Ben varlığımı onun varlığına koydum. Tüm varlığım ondan gelen bir sözle, gözlerindeki bir bakışla bağlantılıydı... Beni içine kilitlediği resim çerçevesinde içim rahatladı. Onunla geçen yıllar boyunca zayıfladım ve çok şeyi kabullendim. Ama şimdi biliyorum ki evliliğin devam etmesi için bu kendini kandırma dönemini yaşadım. Ondan boşanmak istediğinde Reşhad Rüşdi ona: "Ama seni ben yarattım." der.[33]

Leyla'nın tayini Port Said'e çıkar. Doktor olan Mahmûd ve eşi Sena da oradadır. 29 Ekim 1956'da İsrail'in Sina çölüne hücumu başlar. 31 Ekim'de İngiltere, Fransa ve diğer Mısır düşmanları bu savaşa katılmışlar ve ülke harp meydanı olmuştur. Leyla, Kahire'ye dönmeyi reddederek Port Said'de kalır ve savaşa katılır. Burada kendini bütünün bir parçası hisseder, aidiyet duygusu kazanır. Denizdeki damla gibi onların bir parçasıdır, yalnız değildir, güçlüdür. Leyla hafif bir şekilde yaralanır. İsâm ölüler arasındadır. Düşman geri çekilir. Port Said'de ihtilal kuvvetlerine karşı direniş başlar. Her gün kadın ve erkeklerin yeni katılımlarıyla direniş büyür. Direniş hareketi başladıktan sonra Hüseyin ve Mahmûd karşılaşır. Hüseyin Leyla'yı sorar ve onunla görüşmek ister. Mahmûd vakit belirler. Vakit geldiğinde Leyla ve Hüseyin açık kapının eşiğinde karşılaşırlar. Hüseyin Leyla'ya baktığında gözünde ve yüzünde

---

[33] Musa Nikobakht vd, "al Namudzaj fi Riwayat Swushun Riwayat Albab al-Maftuh", *35.*

güven ve huzurun karışımını görür. Hüseyin ile Leyla arasında nişan yüzüğünün atıldığına dair şu şekilde bir diyalog geçer:

> -Hüseyin sana bir şey göstermek istiyorum.
> Leyla durdu. Elini Hüseyin'in elinden çekti. Zaferle öne doğru açtı. Hüseyin Leyla'nın nişan yüzüğünü attığını anladı. Omuzunu tuttu ve heyecandan titreyen sesiyle bağırdı.
> -Sen hürsün, hürsün.
> (…)
> -Bu son Hüseyin.
> -Bu başlangıç Leyla. [s.353]

Bu ancak yolunu bulmuş insanların yüzünde görülen bir durumdur. Birlikte dışarı çıkarlar. Port Said Caddeleri kalabalıklaşır. Evler boşalmış gibidir. Kanalın denizle buluştuğu noktada sömürge ve köleliğin simgesi olan De Lesseps heykelinin uzağında insan cemaati sükûn içinde bekleyerek durmaktadır. Halk milis üniformaları ile bir genç matkapla heykelin gövdesini delmiştir.

2. Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Kadın

Realist akımın en önemli öncülerinden biri olarak kabul edilen Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* romanı en iyi 100 Arap romanından biri olarak kabul edilmiştir. Roman, yazarın yaşadığı dönemin sosyal, kültürel ve siyasi konularını bütünsel bir çerçeve[34] içinde ele alır.

Edebi bir tür olarak topluma ayna tutan romanda kadın karakterler, kadın yazarları için ayna görevi görerek hakkında fikir sahibi olmamızı sağlar. Kadın edebiyatının önde gelen isimlerinden Latîfe ez-Zeyyât, *el-Bâbu'l-Meftûh* romanında yaşadığı dönemin tarihine ışık tutar. Erken yaşta ulaştığı siyasi bilinçle hareket eden ez-Zeyyât'ın hayatı emperyalistlere karşı Mısır'ın, geleneklere karşı bireyin ve ataerkil normlara karşı kadının özgürlüğü için mücadele ile geçer. Leyla karakteri ile uğruna bir hayat verdiği bu mücadelesini, fikir ve değerlerini önemli ölçüde okuyucuya aktararak onlara geçirmeyi başarır. Mısır'ın ilk feminist yazarlarından olan ez-Zeyyât, *el-Bâbu'l-Meftûh*'da kadının kurtuluş yolu ile vatanın kurtuluş yolunu birbirine bağladı. Ataerkil toplumda kadınların maruz kaldıkları ıstırapları, ötekileştirmeleri, nesnelleştirilmeyi, prangalardan kurtulma çabalarını ve özgürlük arayışlarını dile getirdi. Bir insanın diğer insanda yok olmasını, benliğini yitirmesini reddetti.

Ulusal alegoriyi ustaca kullandığı eserinde Leyla karakteri Mısır'ın sembolüdür. Geleneksel bir ailede yetişen Leyla, toplumsal prangalardan kurtularak özgür bir birey olmak için çabalarken zaman zaman geleneklerin etkisinde kalmaktadır. Birey olma serüveni esnasında modern-gelenek çatışmasında arafta kalan genç kızın tercihi modernlik olur. Bu, aynı zamanda yazarın Mısır için öngördüğü ve arzuladığı sondur. Romanda ulusun özgürlüğü kadının özgürlüğüne bağlıdır, özgür kadın modern kadındır. Geleneklere teslim olan kadın, özgürlüğün ve gelişmenin önünde büyük engeldir.

2.1. Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Geleneksel Kadın

Toplumlar için değişim kaçınılmazdır. Geleneksel toplumlarda yavaş olan değişim modernleşmekte olan toplumlarda çok daha hızlı dolayısıyla sancılı gerçekleşir. Bu sancının müsebbibi eski ile yeninin, gelenek ile modernin uzlaşmaz zıtlığıdır. Geleneksel toplumun mensupları olan Mısırlı kadınlardan yeni sürece uyum sağlamayı reddederek içinde yetiştiği toplumun değerlerine uygun hareket etmeyi tercih edenler vardır. Romanda geleneksel kadının en bariz temsili Leyla'nın annesi

---

[34] Mısır romanında kadın meselesini ele alan benzer konulu bir başka çalışma için bkz. Hasan Harmancı, "Abdurrahmân eş-Şarkâvî ve Kemal Tahir'in Romanlarında Aile ve Kadın Problemleri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 189-206.

Sâniye Hanımdır. Beyaz tenli, güzel yüzlü, biraz kilolu, kısa boylu, bal rengi gözleri olan orta yaşlarda bir kadındır:

> Salonun yanında karşılama odasında eşi durdu. Beyaz, güzel, toplu ve kısa… Vücudunun üst yarısını pencereden sarkıtıyor, bütün varlığı bal rengi küçük gözlerinde toplanıyordu. Gözleri yuvasında sağa sola dönüyor, yolun karanlığını delercesine uzanıyorlardı. [35]

Sâniye Hanım, gittiği gösteriden akşam saat yedi olmasına ve gösterinin çoktan dağılmasına rağmen henüz eve dönmeyen oğlu için çok endişelenir. Yerinde duramayan kadın pencereden sarkarak oğlunu görebilmek için sokağa dikkatlice bakar. Bu sırada evin babası salondaki koltukta oturmuş Kur'an okuyor, bir yandan da gözü kulağı kapıda endişeli bir şekilde bekliyordur. Daha fazla dayanamayan kadın odaya gelerek eşinin önünde durur ve onun sakinliğini anlamaya çalışarak şaşkın gözlerle ona bakar. Ve eğer o üzerine düşeni yapmazsa kendisinin yapacağını ve dışarı çıkarak oğlunu arayacağını söylemek ister. Fakat sözlerini tamamlayamaz.

> Saat yediyi ilan etti. Anne bir an yerinde dondu sonra koşarcasına salona gitti ve eşinin önünde şaşkın gözlerle ona bakarak durdu.
> Darbe seslerini duymadan avucunu avucuna vurarak
> -Çocuk gitti. Gitti tamamen gitti. [s. 4]
> Yumuşak ve zayıf çehresi aniden ciddileşti.
> -Aşağı sen inmeyeceksen…
> Kelimeler annenin dudaklarında öldü. [s. 5]

Ertesi gün Leyla, okula gitmeden önce Mahmûd'un yanına gitmek ister. Annesi, kısık ses tonuyla Mahmûd'un yaralı olduğunu ve rahatsız etmemesini söyler. Bunu duyan Leyla'nın babası ona her şeyi abarttığını söyleyerek azarlar. Oğlu için çok üzgün ve endişeli olan kadın, eşinin her fırsatta azarlamasına alışık olduğu için önemsemez ve yeni bir azara maruz kalmamak için parmaklarının ucunda sessizce ev işlerine yönelir.

> Anne, babanın sözlerini önemsemeyerek elini salladı ve ev işlerini yapmak için gözlerinde garip bir bakışla bir sır gizler gibi parmaklarının ucunda yürüdü. [s. 5]

Leyla okuldan eve döndüğünde ortam gergindir. Mahmûd, Dünden beri hiç hareket etmemiş, yememiş içmemiştir. Leyla'nın annesi, tüm geleneksel annelerin yaptığı gibi oğlunun başından ayrılmaz, çaresizce yemesi, içmesi ve konuşması için yalvarır. Cevap alamayınca gösterilere beraber gittiği kız kardeşinin oğlu İsâm'a suçlarcasına sitem eder. Onun aşırı ilgisi Mahmûd'un bunalmasına sebep olur.

> -Kalk evladım, kalk ve dudaklarını ıslat.
> -Mahmûd'un işittiğine delalet eden hiçbir emare yoktu.
> Anne ilerledi ve limonatayı sofranın üstüne koydu. Ve yatağa doğru meyletti. Elini uzattı ve Mahmûd'un alnını kontrol etti.
> -Sana ne oldu oğlum, bana bir umut ver. Neyin var? Ne hissediyorsun?
> Mahmûd'un yüzü kül rengindeydi. Kafasını kaldırmadan "hiç" dedi.
> -Nasıl hiç?
> Anne İsâm'a doğru baktı.
> -Bu durumu beğeniyor musun İsâm! Geldiği saatten beri bu şekilde simsiyah bir sessizliğe büründü."
> Annesinin aşırı ilgisi Mahmûd'un bunalmasına sebep olur ve aniden yerinden kalkarak annesine kızar. [s. 9]

Geleneksel annelerin görevlerinden biri baba ile çocuklar arasında ilişkinin devamını sağlamak, çocuklarla ilgili konuları uygun bir üslupla babaya bildirmektir. Bazen arabuluculuk yapar, ortamı yumuşatır, bazen çocuklarla ilgili bilinmesi gerekenleri babaya iletir, bazen de kızmasından korktuğu

---

[35] ez -Zeyyât, *el-Bâbu'l-Meftûh*, 3.

için bazı meseleleri babadan saklar. Leyla'nın annesi Leyla'nın ergenlik haberini babasına verir. Bu haber karşısında eşi ağlamaya başlayınca kızın duyup üzülmesinden korkar.

> Sessizlik ağlama sesiyle kesildi. Leyla yılan sokmuş gibi yatağında sıçradı. Babasının sesi olduğunu anladığında odanın ortasında hareketsizce durdu. Ağlama sesine ara ara annesinin sakin ve kısık sesiyle kesilen dua karıştı.
> -Yarabbi bana güç ver o genç kız oldu.
> -Tamam, bey, kız bizi duyacak.
> -Bizi koru yarabbi bizi koru." [s. 21]

Babası genç kız olan Leyla'yı korumak için bir dizi tedbirler alır. Bu tedbirler, hayatını zindana, aile üyelerini ise gardiyana dönüştürür. Bundan sonra annenin ataerkil toplum taleplerini gerçekleştirecek bir kız yetiştirme rolü başlar. Kendine biçilmiş bu görevi yerine getirirken anne-kız ilişkisine zarar verecek şekilde baskıcı ve acımasızdır. Öyle ki Leyla annesinin yapabileceklerine karşı her an tedirgin ve tetiktedir. Anne, evin geçimini sağlamak adına günün büyük bölümünü dışarıda geçiren, evin içinde çok fazla görünmeyen, evin idaresini, çocuğun bakım ve sorumluluklarını kadına bırakan, bununla beraber kendisinden daha baskın, otoriter ve karar mercii olan eş karşısında kendisini ikincil pozisyonda hisseder. Erkeğin karşısında nesneleşen ve itaatkâr olan kadın, hissedemediği gücü, kendine ait olanda, yani çocuklarında geri kazanmak ister. Bu güç ona değer katmakta, eşi karşısında nesneleşen kadın, kızı karşısında özneleşmekte ve ondan kayıtsız şartsız itaat bekleyerek anneliğini iktidar alanı haline getirmektedir. Bir evlat, eş, kız kardeş olarak edilgen olan kadın, anne olarak etkendir. Kendisini çocukları üzerinden tanımlar, hayatına amaç ve anlam katar. İtaatkâr bir eş, fedakâr bir anne olmak ve çocukları eşin ve toplumun razı olacağı şekilde yetiştirmek geleneksel toplumlarda kadının görevidir. Ataerkil toplumun sosyal normları karşısında ezilen kadın, kendisi ile aynı kaderi paylaşması için kızını ezer.

> Leyla hiçbir şey demedi. Zaten kimse ondan bir şey demesini de beklemiyordu. Annesinin rolü başladı, hiç bitmeyen rol. Hatta Leyla onun adımlarını her duyduğunda arkasına bakmaya ve annesinin kendisini yaptığı ve ne olduğunu bilmediği bir şeyden dolayı azarlamasını beklemeye başladı. Uygunsuz bir şey, ya da doğru olmayan bir şey ve ya saygın insanların kızlarına yakışmayan bir şey; Kalpten gelen ani bir kahkaha uygunsuz. Uygunsuz niye? Yüksek sesli. Samimi ve açık sözlü olmak uygunsuz. Neye uygun değil? Usûle uygun değil. Orada ismi usûl olan bir şey var. Oturuş (mesela)
> -Sen ey kibirli bir şekilde oturan, ey bacak bacak üstüne atan, insanlar ne der? İyi yetiştirilmemiş der.
> -Ben insanlardan bıktım kimseyi görmek istemiyorum. [s. 22]
> -Hayır, İnsanların seni görmesi gerekir. Neden gizleniyor? derler. Kolu mu sakat? Yoksa topal mı?
> Misafirlerin yanına girmeyi reddetse annesi onu, "kimseyi sevmiyorsun" sözleriyle suçladı. Yanlarına girdiği vakit onlarla sohbet etmediği için kınadı. Konuştuğunda büyüklerin işlerine karıştığı için kınadı. Uzun süre otursa çıkması için işaret etti. Hızlı bir şekilde çıksa "Neye yetişiyorsun?" dedi. [s. 23]

Ataerkil toplumlarda kız ve erkek çocuğuna yüklenen manalar ve beklentiler çok farklıdır. Soyun erkekten devam ettiği düşüncesi ve yaşlılıkta kendilerine erkek çocuğun bakacağı beklentisi içinde olan ebeveynler, oğullarına ayrıcalıklı davranırlar. Bu toplumlarda kadın, erkek annesi olmakla itibar kazanır. Ataerkil ailede kadın, ancak bir erkek çocuk doğurursa konumunu sağlamlaştırır. Aile büyükleri ve ailede bulunan kadınlar, erkek çocuğuna hizmet eder ve saygı gösterir. Kızlar ev işlerine yardım ederken ve eve daha bağımlı tutulurken erkek çocuklarının özgürlük alanı daha geniştir. Erkeklerin ayrıcalıklı statülerinde kadının bu durumu benimseyip ona uygun hareket etmesinin etkisi tartışılamaz. Leyla'ya karşı sert ve acımasız olan, onu sürekli azarlayan ve peş peşe kurallar koyan annesi, ağabeyi Mahmûd'a karşı daha sevecen ve anlayışlıdır. Bazen yapması gereken bir şey yapmaz ya da yapmaması gereken bir şey yapar. Annenin dudakları beyazlar fakat yine de ona herhangi bir şey demez. Öğle yemeğinde Mahmûd evde olduğu zaman evin havası çok değişir. "Öğle yemeğinde hava sanki dışarıdan ferahlatıcı bir hava gelmiş gibi değişiyordu. Annenin gergin yüzü ışıldıyor, çocuk yüzü gibi güzel oluyor, kısa, kibar ve alçak sesle gülüyordu." [s. 26] En yakını da olsa kadınlar arasında gizli

bir rekabet vardır. Geleneksel kadınlarda bu rekabet eş ve çocuk üzerinden yürür. Makam sahibi, zengin bir eş, kadınlar için başarılı bir evlilik ve gurur kaynağıdır. Eşlerden sonra yarış çocuklar üzerinden devam eder. Erkek çocuklarının makam, mevki ve maddiyatı, kız çocuklarının evliliği yarış konusu olur. Leyla'nın annesi kızına, kız kardeşine karşı övüneceği bir damat bulduğu için çok sevinçlidir. Kardeşi her zaman ondan daha şanslı kardeşinin çocukları da onun çocuklarından daha başarılı olmuştur.

> Kız kardeşinin şansı her zaman onun şansından daha iyiydi. Kız kardeşi hâkim ile evlendi. Kendisi maliye bakanlığında çalışan basit bir memurla evlendi. Cemile Leyla'dan senelerce önce evlendi. Sıradan bir evlilik de değil. Muteber bir evlilik. En güzel elbiseleri giyiyor, en seçkin insanlarla karışıyor. [s. 248]

Leyla'nın nişan merasiminde Mahmûd ve Sena arasında yakınlaşmayı gören annesi korkuyla onlara bakar. Sena, rahat tavırlarıyla onlara uygun bir gelin adayı değildir. Mahmûd, Port Said' de bir hastanede göreve başlar. Görevi devraldıktan birkaç hafta sonra ailesini ziyarete gelir ve evlenmeyi düşündüğünü söyler. Oğlunun kendi başına onlara danışmadan karar almış olması, evleneceği kızı kendi seçmesi ve yeni işe başlamışken evlenmeyi düşünmesi, onların geçimine destek olamayacak oluşu babayı kızdırır. Mahmûd'la tartışırlar. Geleneksel toplumlarda yazılı olmayan yasalar vardır. Toplumun mensupları, aile ve çevrelerinden öğrendikleri sosyal normlara göre hareket ederler. Evlilik kararının aileler tarafından alınması bu normlardandır. Mahmûd ve Sena'nın kararı usûle uygun değildir. Annesi her zaman kullandığı "Her şeyin bir usûlü var oğlum. Usûl üzere yürüyen yorulmaz. (s. 279) cümlesini söylerken; buna karşılık Mahmûd, "Usûl değişti anne, zaman değişti, fikirler değişti. Beni anlamayı deneyin." (s. 280) der.

Semîra Hanım

Semîra Hanım, İsâm ve Cemile'nin annesi, Leyla'nın teyzesidir. Hâkim olan eşini kaybetmiş, çocuklarını tek başına yetiştirmiştir. Ne istediğini ve ona nasıl ulaşacağını iyi bilen, çocuklarını kontrolü altında tutan fedakâr ve geleneksel bir annedir. Cemile'yi zengin olmaktan başka hiçbir özelliği olmayan adamla evlenmeye ikna ederken kızına büyük bir iyilik yaptığını ve onun için güzel bir gelecek hazırladığını düşünmektedir. Bu evlilik, aynı zamanda anne olarak onun da başarılı olduğunu ve annelik görevini yerine getirdiğinin göstergesidir. Kızının zengin ve kariyer sahibi bir adamla evlenmesi, onların içinde bulundukları sınıfta saygın yer edinmelerini sağlayacaktır.

> Cemile işin başında kesinlikle damat hakkında kafa karışıklığına düşmedi. Leyla'ya onun yaşlı, aptal ve göbekli olduğunu söylemişti. Ancak olay tedrici olarak değişti. Damat Cemile ve annesini Ford marka arabasıyla eve bıraktı. Yolda Herem'de ki villasını gösterdi. Gelinin oturması için içinde oturanları çıkaracağını söyledi. Cemile'nin başı dönmeye başladı. [s. 57]

Mahmûd ve İsâm İngilizlere karşı savaşmak için gönüllü olarak kanala gitmeye karar verirler. Yola çıkacakları günün akşamı ailelerine haber verirler. İki aile Leylaların evinde toplanır. Leyla'nın babası Süleyman Efendi önce yumuşaklıkla konuşarak ikna etmeye çalışır. Fayda etmeyince kızar, bağırır. Her şeye rağmen kararlarından dönmezler. Bunun üzerine İsâm'ın annesi oğlunu vazgeçirmek için çok daha etkili bir yol izler. İntihar girişiminde bulunarak, oğlunun gitmesine engel olur. İntihar girişiminde bulunmak ve bayılmak, bazen eşlere, bazen çocuklara istediğini yaptırmanın ve onları kontrol altında tutmanın yollarından biri olarak kullanılabilmektedir. İsâm'ın annesi, çocuklarına istediğini yaptırmak ve onları kontrol altında tutmak için her yolu mubah gören, görünüşte onları düşünen, onların duygularına, arzu ve isteklerine hiç ehemmiyet vermeyen, aşırı baskıcı ve baskın bir kadındır.

> İsâm'ın annesi şiddetle kendini Cemile'nin kollarından kurtarır ve pencereye doğru koşmaya başladı. Odada bulunanların hepsi korkudan felç oldu. Cemile'nin çığlığı yankılandı. Leyla teyzesini pencerenin çerçevesine tırmanırken yakaladı ve omuzuna yapıştı. İsâm'ın annesi bağırdı:
> -Beni bırak, beni bırak. Kendimi öldüreyim. Yaşamak istemiyorum. İsâm, Leyla'yı kenara iter ve annesini omuzundan şiddetle aşağı çeker. [s. 96]

Semîra Hanım, sahte intihar girişimi ile yetinmez. Saatlerce baygın numarası yaparak oğlunun suçluluk duygusu ile kendisine daha bağımlı hale gelmesini sağlar. İsâm ve ailesi bu olaydan sonra evlerine giderler. Mahmûd eşyalarını toplarken İsâm ona hizmetçi ile bir mektup gönderir. Mahmûd mektubu okuduktan sonra Leyla'ya verir.

> Annem üç saattir baygın, Doktor çağırdım, henüz gelmedi. Mahmûd ne yapabilirim? Ben ve Cemile için yaptıklarından sonra annemi terk edemem. Hayır, mümkün değil Mahmûd. Beni anlıyorsun değil mi? Annem iyileştiğinde sana yetişmeye çalışacağım. Selametle. Kalbim seninle ve sizinle, hepinizle. [s. 97]

Semîra Hanım'ın kendi hırsları uğruna çocuklarını harcadığının bir başka delili ise Cemile'nin boşanmak istediği halde ona destek olmaması ve tahammül edemediği bir adamla hayatına devam etmeye zorlamasıdır. Kendi arzu ve isteklerini çocuklarına yaptırmak için intiharı koz olarak kullanan kadın, Cemile'nin gerçekten hayatına son vermek istemesini görmezden gelir. Muhtemel ki onun da kendisi gibi rol yaptığını düşünmektedir.

> Önündeki bu yatakta üç gün ölümle hayat arasında uyudum. Bir tüp aspirin yuttum. Annem bana 'Skandal istemiyorum.' Dedi. Beni sevmeyen ve benim de sevmediğim bir adamla yaşamanın ne demek olduğunu anlıyordu. Bununla beraber sağır gibi davrandı. [s. 274]

Devlet Hanım

Leyla'nın annesinin zengin akrabalarından, yanına sık sık ziyarete gelen Devlet Hanım, kız çocuklarını ailenin sosyal mevkiini yükseltmek için kullanılan bir meta olarak görür. Kız çocukları güzelliğini açığa çıkaracak şekilde giyinip süslenmeli ki değerleri artsın ve yüksek mevkilerde zengin insanlar onlara talip olsunlar. Böylece aile de toplum içinde kendilerine iyi ve saygın bir yer edinsin. Devlet Hanım artık genç kız olan Leyla'yı bu amaçla uzaktan delici bakışlarla dikkatle inceler. Sonra yanına çekerek eliyle bedenini kontrol eder ve annesine kızın bedelini artırmak için daha güzel giyinip süslenmesi gerektiğini aksi takdirde hiçbir değerinin olmayacağını söyler. Kız çocuklarını süsleyip köle pazarına çıkarılan bir cariye gibi görmektedir. Onlar ailenin sosyal mevkiini yükseltmek için kullanılan bir metadır.

> O odanın ortasında Devlet Hanım'ın önünde durur, uzaktan onu delice gözlerle inceler. Devlet Hanım onu yakın olana kadar kendine doğru çeker. Sağ eliyle yavaşça bedenini yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı gezer. Ayağa kalkarken eli belinde ve göğsünde durur.
> Devlet Hanım'ın sesi Leyla'nın kulaklarında yankılanır.
> -Kıza bedenini belli edecek güzel bir elbise lazım, göğsünü yükseltecek ve belini sıkacak güzel bir elbise. Kız çok sıradan.
> Sonra annesine:
> -Yazıklar olsun sana. Bugün bu kızın hiçbir değeri yok, dedi.
> Demek istediği: Yazıklar olsun sana kız bugün evlenecek yaşta. Eğer güzelliğini ortaya çıkaracak şekilde giyinmezse pazarda hiçbir değeri yok. [s.36]

Devlet Hanım, kızı Safa'yı sosyal mevkiine feda etmiş bir annedir. Kızının mutsuzluğunu görmezden gelmiş ve kendisine sığınan kızını eve kabul etmeyerek onu yalnız ve savunmasız bırakmıştır. Mutsuz olduğu eşinin evine dönmek zorunda kalan genç kadın bu yaşadığı hayal kırıklığı, sahipsizlik, terk edilmişlik ve çaresizlik içinde intihar eder. Sosyal statüsüne kurban ettiği ve yaşadığı sıkıntıları görmezden gelerek yalnız bıraktığı kızının intihara sürüklenmesindeki en önemli etken olan Devlet Hanım bu olaydan hiç ders çıkarmamıştır. Etrafındaki kızlara pazara çıkarılan bir cariye, bir meta gözüyle bakmaya devam eder:

> Devlet Hanım bu güzel genç kızın annesi o, o değişmedi. Taşı parçalayan şey başına geldi ve değişmedi. Tüm annelerin üzüldüğü gibi o da kızının ölümüne üzüldü. Fakat davranışının doğruluğundan bir an şüphe duydu mu? Asla. Diğerleri de bu davranışın doğruluğundan şüphe etmedi. O başı dik, sabit adımlarla yürüyor ve diğerlerini ona saygı duymaya mecbur ediyor. Allah'ım bu nasıl bir güç, nasıl,

dokunulmazlık, nasıl kendine güven, insanlar bunu nereden alıyor, nereden? Neden insanlar bu kadının davranışlarında onun gördüğünü görmüyorlar. Neden kızı öldükten sonra ona duydukları saygı arttı. Sırrı ne? Bu saygının sırrı ne? [s. 39]

Müdire Hanım

Ekim 1951 yılında Vefd hükümeti 1936 yılında imzalamış olduğu ve halk arasında 36 anlaşması olarak bilinen anlaşmayı tek taraflı olarak fesheder. Ülkede sevinçle karşılanan bu karardan sonra tüm yurtta düzenlenecek olan İngiliz karşıtı gösterilere öğrenciler büyük destek verir. Leyla'nın eğitim aldığı kız lisesinin öğrencileri de gösterilere katılma hazırlığı yapar. Ancak okulun müdiresi, kız öğrencileri klişe sözlerle sınıflarına girmek için ikna etmeye çalışır. Kürsüye çıkan Müdire, gösteriye katılmamaları gerektiğini ve ülke müdafaasının erkeklerin sorumluluğu olduğunu söyleyen bir konuşma yapar: "Müdire mikrofona doğru ilerledi ve kadının vazifesi annelik ve kadının yeri evidir. Silah ve savaş erkekler içindir, dedi." [s.42] İşgalin ilk başlangıcından itibaren Mısır kadınları İngiliz karşıtı hareketlerde ön planda yer alarak mücadele vermişlerdir. Müdirenin bu konuşmasını anlamsız bulan bilinçli bir öğrenci kürsüye çıkarak onun söylediklerine şöyle cevap verir:

Esmer, kısa saçlı, geniş omuzlu, parlak siyah gözlü bir genç kız safları yararak ilerledi. Öğrencileri ve müdireyi ayıran dört merdiveni tırmandı ve önünde durdu. Titreyen bir sesle mikrofona:
-Müdire hanım, kadınlar eve aittir ve erkekler mücadele içindir, dedi. Ben de şunu söylemek istiyorum: 1919 yılında İngilizler Mısırlıları öldürürken kadın ve erkek arasında bir ayırım yapmadılar. İngilizler, Mısırlıların özgürlüğünü gasp ettiklerinde kadın erkek ayırmadılar. İngilizler Mısırlıların erzaklarını yağmaladıklarında kadın erkek ayırmadılar. [s. 42]

2.2. Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* Adlı Romanında Modern Kadın

Aydınlanma felsefesinin bir ürünü olan modernite, batıdan tamamen farklı kültürel yapıya sahip olan Batı dışı toplumlar için önemli bir mesele olmaya devam etmektedir. Batılı ülkeler modernizmi, kendilerinden çok farklı kültürel yapıya sahip olan Batı dışı ülkelere dayatmışlardır.

Batı dünyasının modern düşünceyi icadı tarih ve coğrafyadan münezzeh olmayıp kıtanın önceki çağlarda, asırlarda tecrübe ettiği ilmî, dinî, siyasi ve diğer pek çok alanla doğrudan alakalıdır. Menfi ya da müspet olsun Avrupa'nın Ortaçağ ve Antik Çağ birikimini göz ardı ederek modern düşünceyi ithal etme teşebbüsünün Batı dışı toplumlarda büyük bir paradoksa sebep olduğu görülebilir.[36]

Bu durum *el-Bâbu'l-Meftûh* romanının modernizmi benimseyen kadın karakterlerinde açık olarak gözlemlenir. Romanlar hayata ayna tutan eserlerdir. Toplumu ve olayları daha iyi anlamamızı ve tahlil etmemizi sağlayan romanlar, ele aldığı karakterleri ile bize insanın iç âleminde yolculuk yaptırır. Artık içine girdiğimiz karakterin gözünden romanda geçen olayları görmeye başladığımızda onun temsil ettiği kişiliğin ruh halini daha iyi çözümleyebiliriz. "Romancılar size insan tabiatı hakkında psikologlardan daha fazla şey öğretebilirler."[37] Bu romanda hikâyenin protagonisti olan Leyla, bize modern bir genç kızın geleneğe ve geleneksel karakterlere bakışı hakkında bilgi verdiği gibi ruh dünyasında yaptığımız gezintiler sayesinde istediği hayatı yaşayamamanın ve engellenmiş olmanın kişiliğinde açtığı yarayı görüyor ve hissediyoruz.

Kişiler, kurmaca sanatının en önemli öğesini oluştururlar ve bunlara *karakter* denir. Romanda olay örgüsünün devamını sağlayabilmek için, olayların meydana çıkmasını sağlayan ve bunlara

[36] Hasan Harmancı. "Batılı Edebiyat teorilerinin İzinde Arap Edebiyatına Yöntembilimsel Bir Yaklaşım", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1, (2021), 49-86.
[37] Rene Wellek- Austin Warren, *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel (İzmir: Akademi Kitabevi, 1993), 40.

yönlendiren kişilere ihtiyaç vardır. İnsanı anlatan bir sanat olan romanı kişisiz ya da kişiye ait nitelikleri içeren karakterler olmadan düşünemeyiz.[38]

Hikâyenin ana kahramanı, bir hikâyenin merkezinde yer alan, hikâyede gerçekleşen olaylara yön verecek önemli kararları alan, olaylar onun etrafında geliştiği ve onun gözünden anlatıldığı için en çok sorunla yüz yüze kalan ve hareketliliği sağlayan karakterdir. Bir hikâyenin destekleyici bir yan hikâyeden ya da birden fazla kurgudan oluşan alt planı varsa her hikâyenin kendi protagonisti olabilir.[39] Sosyolojik açıdan bir karakter incelemesi yaptığımız bu romanda protagonist, Leyla olarak karşımıza çıkmaktadır.

Leyla

el-Bâbu'l-Meftûh romanının ana karakteri Leyla**,** kırklı ve ellili yıllarda Mısır halkının bağımsızlık mücadelesi verdiği bir ortamda Kendisi de bağımsız bir dünyaya sahip olmaya çalışan, hem İngilizlere karşı hem de patriarkal topluma karşı bağımsızlık mücadelesi veren bir genç kızdır. Onun hikâyesi ağabeyi Mahmûd'un babasının sözünü dinlemeyerek İngilizlere karşı yapılan gösterilere katılması ile başlar. Mahmûd eve geç kaldığı için endişelenen on bir yaşında ki küçük kız, ağabeyini aramaya çıkmak ister. Kapıyı açmak için elini uzattığında babası kapıyı kapatmasını ve odasına girmesini söyler. Bu Leyla'nın kapanan ilk kapısıdır**.** 1946'da Kahire'deki İngiliz karşıtı gösteride yaralanan milliyetçi ağabeyi Mahmûd'a olan sevgisi onu rol model olarak almasına sebep olur. Ulusal bağımsızlık mücadelesine katılarak tüm otoritelere meydan okuyan Mahmûd'tan ilham alan ve onun bir kahraman olduğuna inanan Leyla, büyüyünce ağabeyi gibi İngilizlere karşı savaşmayı hayal eder.

> Salonun ortasında yuvarlak masanın önünde Leyla durdu, on bir yaşında tam esmer. Eli ahşap bir sigara kutusunu mekanik bir hareketle kurcalıyordu. Parlayan gözleri uzağa, boşluğa bakıyordu. Leyla sigara kutusunun kapağını şiddetle vurdu ve sabit adımlarla salona doğru yürüdü. Oturan babasını geçerek dairenin kapısına yöneldi ve elini kapı kolunun üzerine koydu.
> Babanın dudağı titredi ve yüzü soldu. Gözlerini donuk bir halde ona doğru kaldırdı. Gözleri ölü gibiydi. Boğuk bir sesle:
> -Nereye gidiyorsun? Dedi.
> Meydan okuyan bir ses tonuyla
> -Mahmûd'u aramaya gidiyorum, diye karşılık verdi.
> Babanın gri gözleri korkuyla parladı. Sonra onları yumdu ve yıpranmış bir sesle
> -Git ve odana gir, dedi. [s. 3]

Leyla, okulda arkadaşlarının yanında genç kızlığa ilk adımını attığı zaman bunun mensubu oldukları toplum tarafından nasıl karşılandığını bilen arkadaşları üzülür. Bu önemli bir dönüm noktası, yetişkinliğe giden yolculuğunun başlangıcıdır. Hayatı yeni bir aşamaya; hiç bilmediği, bir aşamaya girecektir. Kızının genç kız olduğunu öğrenen babası sorumluluğunun ağır olduğunu düşünerek ağlar. Geleneksel bir toplumda kız babası olmak, onun iffetini ve ailenin onurunu korumak büyük bir mesuliyettir. Sabaha kadar uyumayan, Leyla neden bu şekilde davrandıklarına anlam veremez. Ertesi gün öğle yemeğinde toplandıklarında babası, Leyla artık genç kız olduğu için tüm aileye kurallar getirir, sınırlar çizer. Genç bir kız olarak, ailesine söz getirecek davranışlardan uzak durmalı, onların ve kendi adını korumalı ve usûle uygun yaşamalıdır. Leyla'nın hayatı bir günde değişir. Ailesi tarafından uygulanan yasaklar, kişiliğinin zayıflatılmaya ve varlığının yok sayılmaya çalışılması, arkadaşlarının gözündeki korkuyu anlamasını sağlar. Artık onun hapishane günleri, aile üyelerinin gardiyanlık

[38] Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (Ankara: Öncü Kitapevi, 2004), 102.
[39] Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*. (Ankara: Hece Yayınları, 2013), 193-194.

günleri başlar. "Leyla, artık büyüdüğünü idrak etmen gerekir. Bundan sonra yalnız dışarı çıkmak ve ziyaretlere gitmek yok. Evden okula, okuldan eve." [s. 21]

Genç kızlığa ilk adımını attıktan sonra Leyla'nın hayatı tamamen değişir; Kendini hiç beklemediği ve öngörmediği bir hayatın içinde bulur. Neredeyse bir zindan hayatı yaşayan Leyla, kendisine getirilen kurallar ve dayatılan normlar karşısında çok bunalmıştır. Fıtraten özgürlüğe meyilli olan genç kız, böyle bir ortama tahammül etmeye güç yetiremez. Üstelik annesi de günbegün yeni adetler, yeni gelenekler ve yeni usûller getirir. Nerede nasıl konuşacağını, nasıl davranacağını, nasıl oturup nasıl kalkacağını ve nasıl güleceğini tek tek anlatır. Usûlün dışına çıkması imkânsızdır. Leyla, geleneksel toplumun köhne normlarının kişiliğini silmeye çalıştığını görür. Yaptığı her hareketin eleştirilmesi ve kontrol altında tutulması karşısında benliğini korumak istemesi onun insanlardan uzaklaşmasına ve hayal dünyasına sığınmasına neden olur. Onları kabul eder ve teslim olursa kimliğini sonsuza kadar kaybedeceğini düşünen Leyla, odasında bütün ev halkından hatta çok sevdiği ve hayran olduğu ağabeyi Mahmûd'dan uzak, istediği gibi yaşayabileceği özgür bir dünya kurmuştur kendine. Dilediği gibi hareket ettiği, kendini daha mutlu hissettiği dünyasında tek istediği şey, onu odada herkesten uzak tek başına bırakmalarıydı. Etrafındaki herkesle uyum içinde hareket etmeye gayret ederek kimseyle çatışmaya girmemeye dikkat eder. Bu şekilde davranarak onlar tarafından rahatsız edilmenin önünü kesmeye çalışıyordu. Fakat annesi onu ara sıra çok sıkıcı bulduğu ve ait olmadığı, insani ilişkilerin yapay olduğu gerçek dünyaya geri çekiyordu.

> Annesinin misafirlerini karşılamak ve onlarla sohbet etmek onun için bir meseleydi. Şimdiye kadar yeterince alıştırma yapmıştı. Ve edep içinde kibarca nasıl tebessüm edilir, nasıl ve ne zaman gülünür, ne zaman oturulur, ne zaman ayrılması gerekir, her ne kadar boş konuşulsa da nasıl dikkatle dinlenir. Başını ne zaman onaylayarak sallayacağını, hoşlandığını ya da şaşırdığını ne zaman göstereceğini öğrenmişti. (…) Fakat o bütün bunlardan nefret ediyordu. Bütün kalbiyle nefret ediyordu. Bunu özgürlüğüne vurulmuş bir zincir ve insanlığın katli olarak kabul ediyordu. Bu nedenle bazen hata yapıyordu. [s. 29]

1936 anlaşmasının iptali üzerine ülke genelinde başlayan antiemperyalist gösterilere Leyla'nın okulunda ki kız öğrencilerde katılacaktır. Adile ve Sena düşünmeden onların aralarına girer. Leyla'da onlarla gitmek ister fakat tereddüt ederek yerinde durur, ilerlemez. Bu sırada kalabalık bir öğrenci grubu Leyla'ya doğru gelir ve onu yola doğru sürükler. Leyla kendini caddede bulur. Kendisini birinin (babasının) görmesinden derin korku duymakta ve bütün gözlerin üzerinde olduğunu düşündüğü dolgun vücudundan dolayı utanç içindedir. Leyla şimdi ait olduğu yerde bütünün bir parçasıdır ve ulusal mücadelenin içindedir. Kendini, vücudunu ve korkularını bir kenara bırakarak yapmak istediği şeyi yapar ve bir grup lideri haline gelir. Sloganlar, zılgıtlar, dalgalanan bayrak, akan gözyaşları. Bütün bunlardan etkilenen Leyla kendini güçlü ve kuş gibi özgür hisseder. Kızlar onu omuzlarına alır ve Leyla kızların omuzlarında slogan atarken kenarda duranların içinde babasının kendine baktığını fark eder. Korktuğu şey başına gelmiştir. Eve döndüğünde kapıyı açan babasının elinde bir terlik vardır. Hiçbir şey söylemeden ona vurmaya başlar. Leyla sürünerek odasına gider ve kapıyı kilitler. Daha önce Mahmûd, babasının tüm itirazlarına rağmen gösterilere gitmiş fakat herhangi bir fiziki şiddet görmemişti. Patriarkal toplumun en belirleyici özelliklerinden biri çocuklar arasında cinsiyet ayrımına gitmektir. Babasının onur kırıcı müdahalesi ona kendini ayakaltında çiğnenen bir paspas gibi hissettirir. "Zulüm ve işkence, bir insanın insanlığını ya da eleştirel düşünme yeteneğini çalmanın sadece bir yoludur, ancak insan yaşadığı her an hazırlanmalı ve hazırlığa geri dönmelidir."[40]

Leyla yakın arkadaşları Adile ve Sena ile beraber Kahire Üniversitesi felsefe bölümüne başlarlar. Felsefe dersleri öğretim üyesi olan Dr. Fuat Remzi, Leyla'yı derslerde bunaltmaya devam eder. Her dersin sonunda ona mutlaka zor bir soru sorar ve cevabını onu aşağılamak için bekler. Sanki onunla

[40] en- Nemr, "Latifat Al-Zayaat. Al-Bab Al-Maftuh Daymaan Ean Al-Dhaat Alhura".

konuşmuyormuş gibi onunla konuşur. Sanki onu dinlemiyormuş gibi onu dinler. Leyla cevabında saçmalamaya başlayınca rakibini nakavt ederek zafer kazanmış biri edasıyla tebessüm eder. İlah, nükte eden bir insana dönüşür. Arkasından öğrencilerin gülmesi ve yorumları duyulur. Zamanla ne istediğini anlayan Leyla, tarzını değiştirerek onun kelimeleri ve üslubuyla cevap vermeye başlar. Leyla'nın istediği yönde değişimi Doktor Remzi'nin de ona karşı tavrının değişmesine sebep olur. Ona karşı düşmanca tavrını değiştirir. Daha sabırlı olmaya, hatalarına karşı daha fazla tahammül etmeye ve ona saygı göstermeye başlar. Leyla, Dr. Fuat Remzi'nin cazibesine kapılarak etkisi altına girer. Onun istediği yönde değişerek ona benzer. İnsanlara yukarıdan bakan, kendini beğenmiş, katı kalpli, taşlaşmış ve duygusuz birine dönüşür. Diğerlerine karşı sevgi, saygı ve merhamet hislerini kaybetmiş gibidir. Ufku daralmış, avucundan ötesini göremeyen dar görüşlü biri olmuştur. İnsanların hata ve kusurlarından başka bir şey göremez hale gelir. Sadece İnsanlara katı kurallar koymak için konuşur. Ona göre Doktor Remzi ve ondan başka kültürlü kimse yoktur. Adile ile beraber Sena'ya karşı onu savunmaya başlar. Neler olduğunu idrak edememiştir. Birine benzemeye çalışmak onun üstünlüğünü kabul etmek ve kendini eksik görmek demektir. Üstün gördüğü kişi ya da toplumun her şeyini doğru, iyi güzel, kendine ait olanı ise utanç verici, kötü ve çirkin kabul eder. Birine benzemek kendini kaybetmek, kendine yabancılaşmak, varlık sahasında yok olmak demektir. Mukaddimenin yazarı İbn Haldun'un, mağluplar galipleri taklit eder sözü bu duruma yeterince açıklık getirmektedir. Leyla Dr. Fuat Remzi ile girdiği psikolojik harbi kaybetmiştir. Kadın olduğu için aile üyeleri tarafından sözlü şiddet gören genç kız, kaybettiği güven duygusunu bu şekilde kazandığı fikrindedir.

> Heykeltıraşın fiiline benzer yeni bir süreç başladı. Bazen kazma ile ince çalışıyor, başka bir zaman şiddet içinde. Daima bilgi (dirayet) ve kararlılık içinde. Burada hafif bir dokunma, şurada derin kavisler. Şurada tamamen yok edilmesi gereken bir parça var. Şurada parlatılması ve biçim verilmesi gereken bir parça var. [s. 223]

Okula ulusal muhafız fırkası gelerek konferans verir. Leyla ve Sena gönüllü yazılırlar ve eğitime başlarlar. Leyla eğitimin her dakikasından faydalanır. Başlarda çok eğlenir. Eğitimde zorlandığı tek konu başını dik tutmaktır. İçe dönük ve utangaç bir kişiliğe sahip olduğu ve insanlarla göz teması kurmaktan kaçındığı için başı önde yürümeye alışmıştır. Sonunda başı dik yürümeyi başarır. Bu başarı kendine olan inancını geri getirir. İsterse yapabileceğine inanır. Leyla:

> -Yapamıyorum, yapamıyorum der.
> Sena:
> -Çünkü başını eğerek yürümeye alıştın
> -Ne yapayım?
> -Başını kaldır. Bedenini rahat bırak. Yürürken içinden: Ben güzelim, ben zekiyim de.
> Leyla güler. Sena:
> -Şaka yapmıyorum. İnsanın kendisiyle gurur duyması gerekir.
> Denedi ve başardı. Etrafında ki herkes boyunun yükseldiğini ve yürüyüşünün doğrulduğunu fark etti." [s. 242]

Doktor Fuat Remzi'yle onun odasında görüşen babası Leyla'nın omuzuna elini atarak tebrik eder. Bu romanda baba ve kızın yakın olduğu ilk ve tek andır. Dr. Fuat, onlar için çevresindeki insanlara karşı övüne bilebilecekleri ve cemiyet içinde saygınlıklarını artıracak bir damat adayıdır. Leyla'nın ilk aklına gelen şey hiç kimsenin kendisine fikrini sormamış olmasıdır. Sonra duyduğu gurur ve babasından küçücükte olsa gördüğü yakınlık nedeniyle bunu unutur. Belki de ilk kez ailesi ile aynı fikirdedir. Aynı gururu fakültede herkesin onu tanıması ve parmakla gösterilmesi karşısında da hisseder.

Leyla, Dr. Remzi'yi sevdiğini ve onun tarafından sevildiğine inanmaktadır. Yaşıtı her genç kız gibi bu sevgiyi duymak ve hissetmek ister. Nişan günü var olduğuna inandığı sevgiyi açığa çıkarmak ister. Ancak aldığı cevaplar karşısında hayal kırıklığı yaşar:

> -Benim her hâlükârda güzel olmam zaruri, en azından senin için, yoksa benimle nişanlanmazdın.
> Remzi:
> -Ben kadınımı çarşı esaslarına göre seçmedim. [s. 262]

Demek istediği ben seni güzelliğin için değil, bana benzediğin için, usûle uygun hareket ettiğin için seçtim. Doktor, nişan töreninde Cemile'yi fark ederek Leyla'ya eğer onun gibi olsaydı onunla evlenmeyeceğini söyler. Leyla giyim tarzından olduğunu düşünür. Ancak doktor onu istediği gibi yönetip yönlendire bileceğini düşündüğü için eş olarak seçmiştir.

> -Hayır, mesele bundan daha derin. Şahsiyeti şahsiyetimle yürümüyor. [s. 265]
> -Sen benimle şahsiyetim şahsiyetinle yürüdüğü için mi evlenmek istiyorsun?
> Ona yüzünün yumuşamasını, onu sevdiğini ve daima seveceğini söylemesini bekleyerek baktı.
> -Tabi. Çünkü sen itaatkâr ve sakinsin, söz dinliyorsun. [s. 266]

Cemile yanlarına geldiğinde ise dekoltesine bakar. Söz ve tavırlarıyla ona bekle beni der gibidir. Başkalarına sürekli ahlaktan bahseden doktor, sıra kendisine gelince bütün bunları unutmuştur, Leyla, gördüğü rüyadan uyanır. Ailesine bunu açıklamayacağı için nişan devam etmektedir.

Mahmûd Port Said'de göreve başlamasından birkaç hafta sonra ailelerin karşı çıkmalarına rağmen Sena ile evlenirler. Leyla'da öğretmen olarak Port Said'e atanır. Onlar burada görev yaparken 29 Ekim 1956'da İsrail'in Sina çölüne hücumu başlar. 31 Ekim'de İngiltere, Fransa ve diğer Mısır düşmanları bu savaşa katılmışlardır. Okulların tatil edildiğinin ilan edilmesinin ardından Leyla eve gelir. Evde ne Sena ne Mahmûd vardır. Telefon ısrarla çalar. Leyla, Remzi ya da babası olduğunu düşündüğü için telefonu açmaz. Eski günlere, herkesin her şeyine müdahale ettikleri günlere dönmek istememektedir. Kazandığı özgürlükten vazgeçip esaret hayatına dönmeye niyeti yoktur. Hayır, kesinlikle o, onu yeniden Kahire'ye sürükleyecek emreden sesi duymak istemiyor. Kesinlikle o, hayatını diledikleri gibi biçimlendirmeleri için Remzi'ye ya da babasına bırakmak istemiyor. Sanki o insanın her ne zaman isterse ayakkabısının ucuyla fırlata bileceği bir taş parçası. [s. 316]

29 Ekim 1956'da İsrail'in Sina çölüne hücumu başlar. 31 Ekim'de İngiltere, Fransa ve diğer Mısır düşmanları bu savaşa katılmışlardır. 5 Kasım 1956 sabah saat 11.00'de insanlar Port Said'den ayrılmak için Manzala Gölü'nün etrafında toplanır. Bu sırada hava saldırısı başlar. Çok sayıda ölü ve yaralının olduğu bu saldırıda Leyla, toprak yığınının altında kalır ve bilincini kaybeder. Kendine gelirken öldüğünü düşünür. Tamamen kendine geldikten sonra etrafındaki iniltileri duyar. Bağırmak ister fakat ağzına topraklar dolar. Üzerinde ki toprağı silkeleyip hayata giden yolu kendisinin tek başını açması gerektiğini anlar. Bütün gücüyle üzerinde ki toprağı atarak ayağa kalkar. Katliamdan sağ kurtulduğunu fark eder. Etrafına bakınmaya başlar. Bu, Mısır ve Leyla için ölüm uykusundan uyanışın sembolü olarak görülebilir. Mısır, emperyalistlerden; Leyla tüm baskı unsurlarından kendi çabası ile kurtuluyor, üzerlerinde ki ölü toprağını atarak yeni bir hayata, bağımsız, kendi hayatlarının öznesi oldukları kendi kaderlerini belirledikleri bir hayata göz açıyorlar. Leyla, kararlı ve kendinden emin bir ses tonuyla "hayır" dediğinde, Mahmûd onun ben zindanından kurtulduğunu ve bütünün içinde vücut bulduğunu anlar.

Mahmûd, İsâm'a Sena ve Leyla'yı eve bırakmasını söyler. Leyla: "Ben gitmeyeceğim Mahmûd" der. Mahmûd şaşkınlık içinde Leyla'ya bakar. Bu ses onun değildir. Sanki başka biri konuşuyor gibidir. Bu ses tonunu Mahmûd ondan ilk kez duymuştur. Bu ses tonu kararlığın ses tonudur. "Mahmûd'un bakışı gölün iskelesinde dolaştı. Sonra Leyla'da karar kıldı. O vakit ona ne olduğunu anladı. Kanalda fedailer savaşında ona olan şeyin aynısı olmuştu. Aile dairesinden ve ben dairesinden bütün dairesine geçti. Şimdi kimse onu durduramaz." [s. 332]

Port Said'de ihtilal kuvvetlerine karşı direniş başlar. Kadın ve erkeklerin birlikte hareket ettiği direniş günbegün büyür. Leyla, var olduğunu hissettiği, kendini bulduğu bütünle beraber hareket

ederek direnişe katılır. 'İsâm'ın öldüğü bu savaşta o da yaralanır. Direniş hareketi başladıktan sonra Hüseyin ve Mahmûd karşılaşır. Hüseyin dördüncü piyade taburu mühendisler birliğindedir. Yalnız kaldıklarında Leyla'yı sorar ve onunla görüşmek ister. Mahmûd vakit belirler. Vakit geldiğinde Leyla ve Hüseyin Açık kapının eşiğinde karşılaşırlar ve birlikte dışarı çıkarlar. Leyla'nın on bir yaşında kapanan ve bir daha açılmayan kapısı artık sonsuza kadar açılmıştır. Kendisini bir paspas gibi hissettiği anda sığındığı değer gördüğü için bağlandığı İsâm'a artık ihtiyacı yoktur. Çünkü değerli hissetmek, içeriden gelen bir duygudur. Bu duyguyu başkası sağlayamaz. Kendini güvende hissetmek için bağlandığı Dr. Fuat Remzi'ye de ihtiyacı yoktur. Kendi çizdiği hayatta, kendi seçtiği kişi ile ve bütünün içinde güvendedir. Port Said caddeleri kalabalıklaşır. Leyla, parmağından nişan yüzüğünü atar:

> Hüseyin Leyla'nın nişan yüzüğünü attığını anladı. Omuzunu tuttu ve heyecandan titreyen sesiyle bağırdı.
> Sen hürsün, hürsün
> (…)
> -Bu son Hüseyin.
> -Bu başlangıç Leyla. [s.353]

Sena

Norm karakterler, romanda, birinci derecedeki kahramanlardan sonra ferdi planda en çok boyutlu olan ve en fazla derinliğe sahip olan kahramanlardır (Stevick, 1988: 189). Norm karakterler, dramatik aksiyonu sağlayan değerler bağlamında romanın başkişinin değişip gelişmesine ve kimliğini bulmasına katkılarıyla ön plana çıkarlar. [41] Romanın norm karakteri Senadır**.** Her zaman Leyla'nın yanında yer alan Sena, modern hayatta yol göstericisi ve destekleyicisi olmaya devam etmiştir.

el-Bâbu'l-Meftûh romanında modern kadın, ideal kadındır**.** Modern kadının kusursuz bir örneği olan Sena, romanda genç kızlar için rol model olarak belirlenmiş örnek karakterdir. Mısır'ın modern yüzünü temsil eden Sena, ne istediğini ve nasıl elde edeceğini bilen, gelenek ve modernite arasında ikileme düşmeden modernizmi tercih eden, bu konuda asla kafası karışmayan modern genç kızdır. Kendine güveni tam, görünüşüne özen gösteren uyumlu ve kararlı bir kişiliği vardır. İnsanlık onurunu korumak için istekli, özgür ve güçlü bir kadındır. O, halkın sorunları ve kaygılarıyla meşguldür. O, kişisel kaderi ve bireysel özgürlüğünün, kendi milletinin kaderi ve özgürlüğüyle bağlantılı olduğuna inanmaktadır. Ulusal çıkarları savunmaya devam eden Sena, henüz lise mezunu bir genç kızken dahi toplumun içinde bulunduğu durumu anlayıp yorumlayabilmektedir. Modernite ve geleneğin iç içe bulunduğu toplumlarda çatışma, buhran ve kaybolmuşluk hissi kaçınılmazdır. Geleneği savunan ve dini, toplumsal değerlerine göre yaşamak isteyen bir kişi için modern, seküler dünya ne kadar dayatmacı ise moderniteyi kabul eden kişiler için gelenek o kadar dayatmacıdır. Modern kadın kimliğine sahip olan Sena, kendi neslinin kadınlarının içinde bulunduğu müşkül duruma ait gözlemlerinde problemi ve çözümünü açık bir şekilde ortaya koyabilmiştir:

> -Mesele şaka değil Adile. Sen annen gibi misin? Fikirlerin annen ki gibi mi? Annen sevmeden evlendi çünkü başka türlü davranamazdı. Seçemezdi. Eğer seçebilselerdi seçtikleri ile evlenirlerdi. Annelerimiz mahrem idiler. Evlenerek babanın mülkiyetinden eşin mülkiyetine devredilirlerdi. Fakat bizim hiçbir bahanemiz yok. Eğitim bize öğretti ve her şeyi anladık. Kaderimize hükmetmemiz zaruri. [s. 69]
> -Zihniyet kesinlikle değişti. Annelerimize göre evlilik alnımıza yazılı kaderdi. Hiç kimse onu değiştirmeye güç yetiremez ve ondan kaçamazdı. Onu olduğu gibi kabul etmek zorundaydılar. Bizim için durum değişti. Çünkü zihniyet değişti. Bugünün kızları durumu annelerinin kabul ettiği gibi kabul etmezler. dedi Sena. [s. 71]

Okula ulusal muhafız fırkası gelerek konferans verdiği ve gönüllü olmak isteyenler için kapılarını açtığı zaman Leyla ve Sena gönüllü yazılırlar ve eğitime başlarlar. Latîfe ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh'unda*

[41] Ferhat Uzunkaya, "İsmail Gaspıralı Anlatılarında Şahıs Kadrosu." *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 36/36, (2017): 104-118.

geleneksel kadının evi, eşi ve çocukları ile sınırlı küçük dünyasına karşılık modern kadının ufku geniş, dünyası büyüktür. Evde oturan ve düşüncelerini dile getirmekten aciz geleneksel kadının karşısında, kendisi için, davası için ve ülkesi için savaşan ve kendi ile gurur duyan örnek modern kadın vardır. "Şaka yapmıyorum. İnsanın kendisiyle gurur duyması gerekir." [s.242]

Mahmûd'u sevmeden önce Robert Taylor'a âşıktır. Hatta ismini elinin üzerine ustura ile kazımış, yara izi her kaybolduğunda yeniden yazmıştır. Sena'nın bu davranışı gençlerin sinemadan nasıl etkilendiklerini göstermektedir. Sinema yeni nesillere modernizmi taşıyan ve modern kimlik ve bilinç inşa etmek için kullanılan etkili bir vasıta olmuştur.

Eğitimli, kültürlü, kendini yetiştiren, dış görünüşüne özen gösteren ve kendinden emin tavırlar içinde olan Sena, az konuşur, daha çok dinler, çok kızmaz, kendisiyle gurur duyardı. Bu gurur kibirden kaynaklanan bir gurur değil, davranışlarının doğruluğuna olan inançtan kaynaklanan bir gururdu. Ne istediğini, ona nasıl ulaşacağını ve nasıl koruyacağını iyi biliyordu. Kahire'ye dönünce Mahmûd'a dışarda buluşmayı teklif eder. Mahmûd şaşırır. İtibar ve iffetini koruma zaruretinden bahseder. Sena ona gözlerini diker ve şöyle der:

> -Buluşmayı istiyor musun, istemiyor musun? diye sorar.
> -Tabi istiyorum.
> -Tamam. [s. 202]

Modern bir kadın olan Sena, ne istediğini bilen güçlü duruşu ve kusursuza yakın kimliği ile yazarın genç kızlar için çizmiş olduğu rol modeldir. Başkahraman Leyla karakterinin iki yakın arkadaşından biri olan Adile, geleneğe yakın duruşu ile Leyla'nın yanılmasına ve acı çekmesine sebep olurken idealize edilen modern karakterlerden biri olan Sena'nın dostluğu ve tavsiyeleri Leyla'ya mutluluğa ve kurtuluşa giden yolda rehberlik eder. Latîfe ez-Zeyyât'ın Sena karakteri ile vermek istediği mesaj açıktır. Mısır'ın ve kadının özgürlüğü ve kurtuluşu ancak modern hayat tarzını benimsemek ile gerçekleşir.

Cemile

Cemile, baskın bir kadın olan annesinin etkisi altında, söz dinleyen, itaatkâr bir genç kızdır. Hayatı ile ilgili kararlarında annesi ondan daha çok söz sahibidir ve bu durum onu kendi hayatının nesnesi yapar. Bütün kız öğrenciler ülke genelinde gösteriye katılırken Cemile uzak durur. Adile ve Sena'nın da katıldığı gösterilere dâhil olmaktan çekinen Cemile, bu korkusunu Leyla'ya da geçirir.

> -Ben çıkmayacağım, der
> Leyla omuzunu silkeledi ve kapıya yönelerek:
> -Kal, ben başka biriyim, dedi.
> -Leyla, olacak olanlardan sen mesulsün. Farz et ki ailen, Mahmûd değil, baban seni gördü. [s. 44]

Daha önce kızı Safa'nın başarısız bir evlilik yapmasına sebep olan ve yaşanan sorunlar karşısında kızına sahip çıkmayarak hayatına son vermesine seyirci kalan Devlet Hanım, Cemile'ye yaşça büyük olan zengin bir damat adayı bulur. Bu durumu büyük bir başarı olarak gören ve statü atlamak için kızının evliliğini kullanmak isteyen, fedakâr bir anne imajı veren annesi bu evlilik konusunda ısrarcı olur. Gerek annesinin ısrarı gerekse adamın mal varlığı henüz on yedi yaşında olan genç kızın aklını karıştırır ve tek özelliği mal varlığı olan bu adamın evlenme teklifini kabul eder. Boşanma isteği, annesi tarafından reddedilen ve girdiği çıkmazda yalnız bırakılan Cemile, yaşadığı hayal kırıklığını gizleyerek taktığı mutluluk maskesi ile itaatkâr eş rolünü oynamaya devam eder. Evlilikte beklediği sevgi ve ilgiyi göremeyen Cemile'nin girdiği duygusal yoksunluk onu aile kurumunu parçalayan ve toplumun değerlerini hiçe sayan bir ilişki içine sürükler. Eğitimini tamamlamayan, baskın anne karşısında kişiliğini geliştiremeyen genç kadın, toplumsal değerleri ve aile kurumunu önemsemeden yasak aşka

yönelir. Cemile, romanda kurban pozisyonunda olan dört genç kızdan biridir. Safa ile aynı kaderi paylaşmakla beraber sonları farklı olur.

> Cemile işin başında kesinlikle damat hakkında kafa karışıklığına düşmedi. Leyla'ya onun yaşlı, aptal ve göbekli olduğunu söylemişti. Ancak olay tedrici olarak değişti. Damat, Cemile ve annesini Ford marka arabasıyla eve bıraktı. Yolda Herem'de ki villasını gösterdi. Gelinin oturması için içinde oturanları çıkaracağını söyledi. Cemile'nin başı dönmeye başladı. [s. 57]

Leyla lavabodan Cemile'nin odasına doğru yürür. Kapıyı ittiğinde Cemile bir şezlonga uzanmış ve yanına da Sıtkı uzanmıştır. Leyla'yı fark edince ona durumu açıklamaya çalışır. Eşi ile hayal ettiği bağı yakalayamayınca ayrılmak istemiş ancak annesi onun bu isteğine kulak tıkayarak bu evliliği sürdürmeye mahkûm etmiştir. Cemile, ölmeyi denemiş, başaramayınca kendine farklı bir intihar yolu seçmiştir.

> -Önündeki bu yatakta üç gün ölümle hayat arasında uyudum. Bir tüp aspirin yuttum. Annem bana 'Skandal istemiyorum.' Dedi. Beni sevmeyen ve benim de sevmediğim bir adamla yaşamanın ne demek olduğunu anlıyordu. Bununla beraber sağır gibi davrandı.
> Cemile sustu. Sonra histerik kahkahasıyla gülmeye başladı.
> -Annem, benim annem skandal istemiyor. Annem, annem, skandal istemiyor. [s. 274]

Adile

Adile, modernizm ve gelenek arasında arafta kalmış bir toplumda arafta kalmış bir karakterdir. En kısa zamanda okulunu bitirerek iş hayatına atılmak ve ailesine yardım etmek isteyen ve nispeten muhafazakâr bir kimliğe sahip olan Adile, toplumun içinde bulunduğu arada kalmışlık halini çok iyi tahlil eder. Batılı yaşam tarzını benimseyen ve bu yönde toplumsal değişim gerçekleştirmek amacıyla özellikle gençlere yönelik çalışmalar yapan yönetici sınıf, bu konuda mevcut tüm vasıtaları kullanır. Hala dini ve ahlaki değerlerine bağlı olan kuşaklar ise gençleri sonu belli olmayan maceralara atılmaktan korumak ister:

> Vallahi biz kara bahtlıyız. En azından annelerimiz durumlarını anlıyorlardı. Bize gelince biz kaybolduk. Biz mahrem miyiz değil miyiz anlamıyoruz. Sevmek haram mı değil mi? Ailemiz haram diyor. Hükümet radyosu gece ve gündüz boyunca aşk şarkıları yayınlıyor. Kitaplar kızlara 'hayatım sen hürsün' diyor. Eğer kız inanırsa başı belaya girer. İtibarı zift ve is olur. Olması gereken durum bu mu? Biz acınası ruhlar değil miyiz? [s. 71]

Leyla'nın iki yakın arkadaşından biri olan Adile ilk bakışta anlaşılacak derecede güçlü bir karakterdir. Leyla yanlış yapmaktan korktuğu dönemlerde ona yaklaşarak yeni bir hataya düşmekten ve tekrar hayal kırıklığına uğramaktan korunmak ister. Adile, Hüseyin'den uzaklaşmasına ve Dr. Fuat Remzi'nin fikirlerini benimsemesine destek vererek ona yardımcı olduğunu düşünmektedir. Fakat onun bu yönlendirmesi Leyla'nın daha çok acı çekmesine yol açar. Leyla, geleneklerin etkisinden tam olarak kurtulmaya karar verdiğinde ve modern yaşam tarzını tercih ettiğinde Adile'yi artık onun hayatında görmüyoruz. O, yoluna Sena ile devam edecektir.

Safa

Safa, orta sınıf ailelerin mevki atlamak için çocuklarını feda etmelerini temsil eden genç kızlardan biridir. Kızlara zengin eşler bulan Devlet Hanım'ın sosyal statüye ve ekonomik refaha kurban ettiği kızıdır. Evlilik kurumundan daha fazlasını bekleyen, değer görmek, sevmek ve sevilmek isteyen modern bir genç kız olan Safa, bu beklentilerini bulamadığı eşinden ayrılmak ister. Eşi ile yakın bir bağ kuramayan genç kız, annesinin yanına sığınmak istediğinde kapının ona açılmadığını görür. Onu bu evliliğe mecbur eden annesi, aynı zamanda onu bu başarısız evliliğin devamına mahkûm etmiştir. Yaşadığı hayal kırıklıklarından sonra, sığınacak bir liman bulamayan, sahipsiz ve çaresiz kalan, hayata

tutunmasını sağlayacak değerlerden ve onu kuruyacak toplumsal kurumlardan mahrum kalan Safa, yaşamına son vererek intihar eder.

Sonuç

Latîfe ez-Zeyyât'ın başyapıtı olan *el-Bâbu'l-Meftûh*, modern-gelenek çatışmasının konu edinildiği bir romandır. Muhafazakâr aileler ve batılı yaşam tarzını benimseyen çocukları arasında gelişen olayları ele alan eseri özel kılan romanın sembolik bir dil kullanmasıdır. Kadın kahramanı Leyla, Mısır'ı; ağabeyi Mahmûd, Mısır halkını; Dr. Remzi, baskıcı otoriteyi; ebeveynler, gelenekleri; Sena ve Hüseyin, modernizmi ve özgürlüğü sembolize eder.

Modern-gelenek çatışmasının konu edildiği eserlerde yer alan katı, anlayışsız ebeveyn ve söz dinlemeyen, büyüklerinden daha zeki ve bilgili olduğunu düşünen genç simalar, ne yönden bakılırsa bakılsın toplumun değişen ve değişmekte olan yüzünün açık bir göstergesidir. Evlatlarını koruyup gözeten aileler yerini kendi çıkarları için onları feda eden hırslı ve tamahkâr ebeveynlere bırakırken, itaatkâr ve saygılı gençler, istedikleri yaşama ulaşmak için aile bağını önemsemeyen, bencil bireylere dönüşmüştür.

Modernizm; akılcı, bireysel ve seküler yaşam tarzını topluma benimseterek, insanı gelenek ve dinin esaretinden kurtarma iddiası taşımaktadır. Toplum için bir ayna görevi gören anlatıya dayalı eserler, aynı zamanda onu yönlendiren bir araçtır. Yaşadığı dönemin tarihine ışık tutan *el-Bâbu'l-Meftûh* romanı, bu misyonu yerine getirmek amacı ile yazılmış romanlardan biridir. Yazar benimsemiş olduğu modern yaşam tarzını, Mısır'ın gençlerine kurtuluş yolu olarak sunmuş ve bu yolda onlara rehberlik etmiştir.

Kaynakça

Abdel Baki, Esra. "Latifat Alzayati Ma La Taerifuh Ean Alriwayiyat Almunadilat Min 'Ajl Alnisa'". *MasrTimes*. Erişim 05 Ocak 2022. https://bit.ly/375dB5v

Abdurrahman, Mahir. "Awraq Latifat Alzayati Shajaeat Altahliq Fawq Alhawajiz". *Almanassa.* Erişim 21 Kasım 2021. https://bit.ly/3iBi4zk

Ahmed Hasavne, Utbah Muhammed. *Latifat Alzayaat Katibat Wanaqida*. Ürdün: Ürdün Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Fakültesi, 2005.

Al-Arabi dergisi editörü, "Dr. Latifa Al-Zayat ve Macide Al-Jundi". *Majalat alearabii*. Erişim 21 Ocak 2022. https://bit.ly/3ryzAZ7

Amireh, Amal. "Remembering Latifa Al-Zayyat". *Al Jadid.* Erişim 27 Temmuz 2021. https://bit.ly/2TCiZXf

Bin Muin, Sei. "Latîfe ez-Zeyyât".*Rfy*.Erişim 26 Ocak 2021.https://bit.ly/3BIbWh5

Cevheri, Rahab. "Latifuh Alzayaat".*alqahiria*. Erişim 20 Ocak 2022.https://bit.ly/3GG4GUS

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitapevi, 2004.

Çetin, Sevda. *Lübnanlı Yazar Tevfik Yusuf Avvad ve Yapıtlarında Öne Çıkan Toplumsal Sorunlar*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2021.

Desouky, Nefise. "Latifa Al-Zayat, Latifat Alzayati Sajinat Bituhmat Rafd Altatbie". *Aswat***.** Erişim 21 Ocak 2022. https://bit.ly/3H7d5kF

en-Nemr, İman. "Latifat Alzayaat. Albab Almaftuh Daymaan Ean Aldhaat Alhura". *Hafriaat.* Erişim 21 Kasım 2021. https://bit.ly/3FuKi7F

ez -Zeyyât, Latîfe. *'Awraq Shakhsiat: Hamlat Taftish*. Kahire: al-karma, 2016.

ez -Zeyyât**,** Latîfe. *el-Bâbu'l-Meftûh*.Kahire: maktabat alasira, 2003.

Habib, Abdul Rahman. "Al'iibdae Al'uwla Albab Almaftuh". *Alyawm Alsaabie.* Erişim 05 Ocak 2022. https://bit.ly/3tVttR4

Halil, Ahmed. *Fennu'l-Kıssa Kasîra 'ınde Velîd İhlâsî*. Konya: Billur Yayınevi, 2019.

Harmancı, Hasan. "Batılı Edebiyat Teorilerinin İzinde Arap Edebiyatına Yöntembilimsel Bir Yaklaşım." *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2021), 49-86.

Harmancı, Hasan. "Abdurrahmân eş-Şarkâvî ve Kemal Tahir'in Romanlarında Aile ve Kadın Problemleri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37 (2017), 189-206.

Hasan, Mahir. "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya. *Sadaa: (Dhakirat Alqisat Almisria).* Erişim 18 Nisan 2022. https://bit.ly/35Jqvp1

Nikobakht, Nasır vd. "al namudzaj fi riwayat swushun w riwayat albab al maftuh (dirasat muqaranah**)".** *majalat aljamaie alemiat alayraniat lughat alearabiat wadiabha*. 30, 2014.

Reda, Angel. "Nisa' Sanaen Thawrat : Latifat Alzayaat Rayidat Alriwayat Walnaqd. Albab Almaftuh"**.** *Watani*. Erişim 21 Kasım 2021. https://bit.ly/3HSzwcz

Salih, Mahmut Lütfi. "almunadala. latifat alzayaat, muntadaa alduktur mahmud litafaa salih". Erişim 31 Aralık 2021. https://bit.ly/3rL2sNC

Sazyek, Hakan. *Roman Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Hece Yayınları, 2013.

Uzunkaya, Ferhat. "İsmail Gaspıralı Anlatılarında Şahıs Kadrosu." *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 36/36, (2017): 104-118.

Wellek, Rene- Warren, Austin. *Edebiyat Teorisi*, çev. Ömer Faruk Huyugüzel. İzmir: Akademi Kitabevi, 1993.

Wikalat 'Akhbar Almar'a. "Nisa' Yasnaen Alhayaa".*Alsawt Al'ukhar*. Erişim 09 Nisan 2022. https://bit.ly/36QuIIb

Yasin, Mervat. "Latifat Alzayaat Wabab Alhuriya (Milafun Khasun) Faa Dhikraa Rahiliha 'İiedad: Maraft Ys". *Sadaa: (Dhakirat Alqisat Almisriati)*. Erişim 28 Kasım 2021. https://bit.ly/3gaSwHW